

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Studium humanitní vzdělanosti

**NÁZORY NA MOŽNOSTI ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICĚ
Z HLEDISKA VĚTŠINOVÉ SPOLEČNOSTI. TESTOVÁNÍ
KONTAKNÍ HYPOTÉZY**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

**Sabina Černohorská
Ing. Inna Čábelková, Ph.D.**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „Názory na možnosti Romů v České republice z hlediska většinové společnosti. Testování kontaktní hypotézy“ vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury. V souvislosti s platností Zákona o ochraně osobních údajů č. 101/2000 Sb. byla všechna příjmení zkoumaných subjektů pozměněna.

V Praze dne...

.....

vlastnoruční podpis

Ráda bych velmi poděkovala paní doktorce Ing. Inně Čábelkové, Ph.D. za její odborné rady a velkou dávku trpělivosti, rychlé a skvělé vedení této bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat paní doktorce PhDr. Daně Bittnerové CSc. za vstřícnost a cenné rady.

Abstrakt:

Tato bakalářská práce se zabývá tématem možností Romů v České republice z hlediska většinové společnosti a testováním kontaktní hypotézy. Teoretická část práce se zabývá možnostmi Romů v České republice ve srovnání s neromskou populací, většinovými názory na Romy a stereotypy s nimi spojenými. Teoretická část se dále zabývá kontaktní hypotézou, zkoumá její podmínky a historii. Empirická část práce následně kontaktní hypotézu zkoumá pomocí sekundární analýzy dat, kde porovnává dva indikátory kontaktu a jejich vliv na názory respondentů. Hypotéza, že lidé, kteří jsou v kontaktu s Romy (mají mezi Romy přátele či známé nebo žijí v jejich blízkosti), mají na možnosti Romů ve srovnání s neromskou populací jiný názor než lidé, již s nimi nejsou v kontaktu, se potvrdila ve většině případech, které jsem zkoumala. Oba indikátory kontaktu měly přesně opačný efekt.

Klíčová slova: Rom, možnosti Romů, kontaktní hypotéza,

The abstract:

This bachelor thesis deals with the possibilities of Roma people in the Czech Republic in terms of majority society and testing of the contact hypothesis. The theoretical part deals with the possibilities of the Roma in the Czech Republic in comparison with the non-Roma population, the majority views on the Roma people and the stereotypes associated with them. The theoretical part also deals with the contact hypothesis, examines its conditions and history. The empirical part of the thesis then examines the contact hypothesis by means of secondary data analysis, where it compares two contact indicators and their influence on respondents' opinions. The hypothesis, saying that people in contact with Roma people (being friends with Roma people, being acquaintances or living in close proximity to them) regards the possibilities of Roma people in Czech republic compared to the non-Roma people differently from those who aren't in contact with them, has been confirmed in most cases I have examined. Both contact indicators had the opposite effect.

Keywords: Roma people, possibilities of Roma people, contact hypothesis,

Obsah

ÚVOD.....	9
1. TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1.1. VYMEZENÍ POJMŮ.....	10
1.2. ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE.....	11
1.3. JAK JSOU ROMOVÉ VNÍMÁNI.....	12
1.4. MOŽNOSTI ROMŮ.....	13
1.4.1. Možnosti Romů při získávání vzdělání.....	14
1.4.2. Možnosti Romů při získávání kvalifikace.....	17
1.4.3. Možnosti Romů získávání zaměstnání.....	18
1.4.4. Možnosti Romů v rozvoji své kultury a tradic.....	19
1.4.5. Možnosti získávání bydlení.....	22
1.4.6. Možnosti Romů uplatnění ve veřejném a občanském životě.....	24
1.4.7. Možnosti Romů při zajištění osobní bezpečnosti.....	24
1.4.8. Možnosti Romů při jednání na úřadech.....	26
1.4.9. Možnosti Romů hájit své zájmy v občanských sporech.....	27
1.4.10. Shrnutí možností Romů v České republice na základě použité literatury.....	28
1.5. NÁZORY NA ROMY.....	29
1.6. DŮVODY NÁZORŮ.....	29
1.7. KONTAKTNÍ HYPOTÉZA.....	31
1.8. TRENDY V NÁZORECH NA ROMY.....	33
2. EMPIRICKÁ ČÁST.....	34
2.1. CÍL PRÁCE.....	34
2.2. POVAHA DAT.....	34
2.3. HYPOTÉZY.....	35
2.3.1. Centrální hypotézy:.....	35
2.3.2. Pracovní hypotézy k hypotéze H1:.....	35
2.3.3. Pracovní hypotézy k hypotéze H2:.....	36
2.4. VÝBĚR INDIKÁTORŮ.....	37
2.5. VÝZKUMNÁ STRATEGIE - SEKUNDÁRNÍ ANALÝZA DAT.....	38
2.6. ANALYTICKÉ POSTUPY – METODA.....	39
2.7. POPIS DAT.....	39
2.8. ALTERNATIVNÍ A NULOVÉ HYPOTÉZY.....	43
2.9. VÝSLEDKY ORDINÁLNÍ REGRESNÍ ANALÝZY.....	44
2.9.1. Výsledky ordinální regresní analýzy. Závislá proměnná: názory respondentů na možnosti Romů pro získávání vzdělání, získávání kvalifikace, zaměstnávání ve srovnání s neromskou populací.....	44
2.9.2. Výsledky ordinální regresní analýzy. Závislá proměnná: názory respondentů na možnosti Romů při rozvoji své kultury, získávání bydlení a uplatnění se ve veřejném a občanském životě.....	46
2.9.3. Výsledky ordinální regresní analýzy. Závislá proměnná: názory respondentů na možnosti Romů při zajištění osobní bezpečnosti, při jednání na úřadech a hájit své zájmy v občanských sporech, konfliktech.....	48
2.9.4. Souhrnný výsledek ordinálních regresních analýz.....	51
2.10. DISKUSE.....	53
2.11. ZÁVĚR.....	55
2.12. HODNOCENÍ KVALITY VÝZKUMU.....	57
2.13. ETICKÉ OTÁZKY.....	57

2.14.	SEZNAM TABULEK.....	59
2.15.	SEZNAM HISTOGRAMŮ.....	59
2.16.	SEZNAM GRAFŮ.....	59
2.17.	ZDROJE.....	60

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce budou názory na možnosti Romů v České republice z hlediska většinové populace. V této práci vztáhnu možnosti Romů v České republice na: získávání vzdělání, získávání kvalifikace, zaměstnávání, rozvoj své kultury, získávání bydlení, uplatnění ve veřejném a občanském životě, zajištění osobní bezpečnosti, jednání na úřadech a hájení svých zájmů v občanských sporech, konfliktech. Výběr těchto možností neaspiruje na úplnost a je dán převážně povahou dostupných dat.

Na možnosti Romů v České republice existují dva odlišné názory. Jedna část respondentů zastává názor, že jsou Romové privilegovanou skupinou, která ač nepracuje, užívá si výhod, na které vydělávají jiní (Šmídová a kol., 2017). Například nezaměstnanost Romů je často dávana do souvislosti s tím, že pracovat nechtějí nebo mají nezodpovědnost v krvi. Naproti tomu druhý názor je takový, že Romové jsou marginalizovanou a poškozovanou menšinou, která je znevýhodněna při získávání vzdělání, práce nebo bydlení (tamtéž).

Ovšem tyto názory nemusejí odpovídat realitě a mohou se lišit podle toho, zda jsou lidé v kontaktu s Romy. Cílem mého výzkumu je zjistit, zda lidé, kteří s nimi mají kontakt (konkrétně, že respondenti mají Roma kamaráda či známého nebo žijí v blízkosti bydliště Romů) mají odlišný názor na možnosti Romů v České republice než lidé, kteří s Romy v kontaktu nejsou. Jako metodu budu používat sekundární zpracování dat pocházejících z průzkumu veřejného mínění provedeného Centrem pro výzkum veřejného mínění v roce 2017.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. Vymezení pojmů

Pojem **cikán** je tzv. exonymum – název, kterým příslušníky skupiny nazvali nebo nazývají ostatní.

Institucionální exkluze – pojem označuje stav či proces, kdy u skupiny aktérů dochází k omezení jejich možnosti podílet se na veřejně dostupných fyzických infrastrukturách. Proces, při němž je určitým aktérům znemožněn nebo omezen přístup ke zdrojům, které jsou pro ostatní aktéry k dispozici. „Infrastrukturní exkluze přispívá k exkluzi z dominantního společensko-ekonomického systému tím, že znesnadňuje či znemožňuje plnohodnotnou participaci na tomto systému.“ (Růžička, 2011. str.283)

Majorita – pojem označuje skupinu lidí, která disponuje přístupem k určitým zdrojům nebo moci. (Šišková, 2001)

Minorita – tímto pojmem označujeme naopak skupinu, která přístupem ke zdrojům či moci nedisponuje. Pojmy majorita a minorita tedy nemusí být nutně vymezeny početní převahou, ale ve většině případů se vymezení majority překrývá i s její početní převahou. (tamtéž)

Předsudek – dle Allporta jde o „antipatii vůči skupině lidí a jejich jednotlivým členům, která je založena na chybné a nepružné generalizaci. Jde o předčasný soud, který je nezvratný i tváří v tvář novým poznatkům.“ (Allport, 2004 s.18 v Šmídová, 2017) „Pojmy předsudek a stereotyp spolu úzce souvisí. Stereotyp se ale vymezuje na úrovni pouhých představ člověka, předsudek se již projevuje konkrétními postoji.“ (Weinerová, 2014. s 9)

Rom je tzv. autonymum – název, kterým příslušníci skupiny nazývají sami sebe. Romové jsou etnikum pocházející z Indie. Podle Horvátové (2002) je slovo Rom etymologicky velmi staré, tedy podstatně starší než pojmenování cikán.

Na Romy existují v českém akademickém prostředí dva odlišné pohledy, první pohled zastávají tzv. romisté, ti chápou Romy jako etnickou menšinu, zajímají se o jejich jazyk, hodnoty i kulturu. Druhý pohled představují tzv.

kulturologové, již nechápou Romy jako etnickou menšinu, ale spíše jako sociální kategorii. Rozdíl v jejich východiscích si uvědomují, i přesto v popisu možností Romů čerpám jak z prací romistů, tak i kulturologů.

Sociální vyloučení - „značí situaci, kdy člověk, rodina, domácnost, společenství nebo celá subpopulace jsou vyloučeny z určitých sociálních vztahů a interakcí a z provozu sociálních institucí, které jsou přístupné většině společnosti. Pojem sociální vyloučení se začal používat v 80. a 90. letech v západoevropských zemích zejména proto, aby zastoupil výraz „chudoba“, který evokuje pouze nedostatek hmotných zdrojů, ale dostatečně nezohledňuje důležité kritérium kvality sociálních vztahů.“ (Moravec, 2006, str.3)

Stereotyp – neměnný soubor představ o člověku nebo skupině lidí, jež významně ovlivňuje vnímání, hodnocení i postoje vůči nim. Kategorie, které svou podstatou spouští stereotypizaci, jsou rasa a etnicita. Romové v České republice tvoří menšinu, bývají stigmatizováni některými typickými antropologickými znaky, kvůli tomu se stávají snadným objektem nejen stereotypizace, ale i rasové diskriminace a rasového násilí. (Weinerová, 2014)

„Stereotypy vycházejí z přesvědčení, že jedinec je nositelem určitých vlastností pouze proto, že je členem určité skupiny či kategorie, které tyto vlastnosti přisuzujeme jako charakteristické, vystihující. Určité kategorie jsou tedy přisuzovány prakticky všem členům skupiny/kategorie bez ohledu na individuální odlišnosti, mohou být jak negativní, tak pozitivní. Stereotypy jsou často výsledkem přílišného zjednodušení a nepřiměřené generalizace.“ (Weinerová, 2014. s 10).

1.2. Romové v České republice

Většina Romů žijících na území České republiky pochází ze Slovenska. Do České republiky přišli po roce 1945 a tvoří přibližně 85 % romské populace u nás, přibližně 10 % jsou takzvaní olašští Romové, kteří patřili k tradičně kočujícím a na našem území je usadil komunistický režim v roce 1959, posledních 5 % tvoří potomci původních českých, moravských a německých Romů, tzv. Sintů. Příslušníci těchto tří skupin při komunikaci využívají odlišné dialekty romštiny a

také odlišným způsobem cítí příslušnost k romskému etniku jako celku. Prvotní Romové obývající území Čech a Moravy byli vyvražděni nacisty. (Lhotka, 2010)

1.3. Jak jsou Romové vnímáni

Dle Gabala a kol. (2008) považuje 66 % dotázaných obyvatel ČR soužití s Romy v České republice za problematické. Většina respondentů nalézá příčiny problémů na straně Romů, přímo ve skutečnostech, že se Romové odmítají začlenit do pracovního trhu, nepracují a zneužívají sociální systém¹ (Gabal a kol., 2008). Vytýkány jim jsou i sociální byty, kterých si neváží a „vybydlují“ je, nebo jejich práce na černo, z níž neodvádí daně. (Europenea, 2010)

Na základě vybraných výsledků výzkumu IKSP z roku 2004–2005 problémy mezi Romy a většinovou společností mohou být rozděleny do kategorií:

1. Sociální problémy – nezaměstnanost, špatná bytová situace. Romům je vytýkáno pobírání sociálních dávek jako jediného zdroje obživy.
2. Problémy v občanském soužití – špatné sousedské vztahy s majoritou, hluchost, nepořádek v okolí bydliště.
3. Trestná činnost Romů – mnohokrát byla uvedena i trestná činnost dětí.
4. Problémy Romů s drogami, alkoholem a prostitucí.
5. Problémy v komunikaci mezi Romy s většinovou společností a při jednání s úřady.
6. Rasismus, netolerance a předsudky vůči romskému obyvatelstvu – netolerance ve smyslu nepřijetí nových romských nájemníků, psaní petic proti přidělení bytů romským rodinám, nedůvěrou v obchodech vůči Romům.
7. Diskriminace Romů ve službách – především nerpouštění Romů do restaurací nebo do diskoték. (Karabec, Scheinost, 2005)

Romům bývají ve výzkumech veřejného mínění participanty velmi často přisuzované stereotypní vlastnosti, např. nízké IQ (jako vrozená vlastnost), nechut se učit, výrazné oblékání, žádné vychování, hluchost, intolerance, lhaní.

---

¹ Zneužíváním sociálního systému je většinou myšleno pobírání sociálních dávek, různé úlevy při neplacení nájemného, účtů za plyn, vodu a elektřinu nebo nesplacení půjček.

(Weinerová, 2014). Problémy se začleněním do většinové populace jsou pak vnímány jako výsledek těchto vlastností Romů.

Výzkum Světové banky z roku 2015 potvrdil, že u Romů v České republice se v průměru objevuje vyšší nezaměstnanost a spíše neformálnější a nejistější zaměstnání než u jejich neromských sousedů. Ovšem na rozdíl od přesvědčení českých občanů podle výzkumu Světové banky tyto problémy nevyplývají z nedostatku snahy na straně Romů. Romové mají podobné nebo stejné zájmy jako jejich neromští sousedé, pouze nemají stejné možnosti a příležitosti. Z výzkumu také vyplývá, že romské děti se učí kratší dobu a opouští školy předčasně a to, že Romové trpí horším zdravotním stavem a mají horší přístup ke zdravotním službám. (The World Bank, 2015).

1.4. Možnosti Romů

Část obyvatel České republiky se dle serveru Europeana (2010) domnívá, že možnosti Romů jsou v některých společenských oblastech omezené. Sami Romové se často cítí být diskriminováni v mnoha oblastech, například v oblasti práce nebo v osobním životě. Zaměstnavatelé ze svého hlediska dávají přednost majoritní české společnosti před romským etnikem. Romské děti mají horší možnosti na vzdělání a jsou často posílány do speciálních škol. V České republice se setkávají s netolerancí, nevraživostí i s rasismem. Problémy jim způsobují i populistická řešení jejich problémů ze stran určitých politiků nebo starostů, kteří tak nevraživost a netoleranci vůči nim podporují tím, že je odsouvají do ghatt a nedávají jim tak šanci na lepší život. (Europeana, 2010)

Obecně dle Šmídové a kol. (2017) existuje v ohledu problematiky zvýhodnění nebo znevýhodnění v možnostech romské populace vzhledem k majoritní společnosti zásadní rozdíl mezi názorem na Romy většinové společnosti a názorem odborníků. Většinová společnost považuje Romy za privilegovanou skupinu, která má jednodušší přístup například k již zmíněnému získávání sociálních dávek. Naopak názor odborníků, jako jsou pracovníci v sociálních službách nebo sociální vědci, se liší. Odborníci nahlíží na Romy spíše jako na marginalizovanou skupinu obyvatel, která je svým způsobem poškozovaná menšinou.

Stejně jako existuje rozdíl ve vnímání možností Romů mezi odborníky a širokou veřejností, existuje rozdíl ve vnímání možností Romů i uvnitř těchto dvou skupin. Tak například skoro 55 % respondentů reprezentativního šetření centra výzkumu pro veřejného mínění se domnívá, že Romové mají spíše či rozhodně lepší možnosti při získávání bydlení ve srovnání s neromskou populací. Na straně druhé skoro 20 % respondentů se domnívá, že naopak možnosti Romů při získávání bydlení jsou spíše či rozhodně horší. Tento kontrast je viditelný i u vnímání možností Romů při získávání vzdělání, kdy se 15 % respondentů domnívá, že jejich možnosti jsou spíše či rozhodně lepší a na druhé straně 20 % respondentů si myslí opak. (viz tabulka č.9)

Jeden z důvodů odlišného vnímání možností Romů může být kontakt s Romy. Tato práce bude zkoumat souvislost mezi kontaktem s Romy (mít přátele nebo známé mezi Romy) a vnímáním možností Romů v České republice. Obecně vliv kontaktů na názory respondentů na určitou etnickou skupinu formalizuje níže tzv. kontaktní hypotéza.

V následujících kapitolách uvádím, jaké mají možnosti Romové v České republice ve srovnání s majoritní společností. Jde o možnosti Romů při získávání vzdělání, kvalifikace a zaměstnávání, při rozvoji své kultury, při získávání bydlení, v uplatnění se ve veřejném a občanském životě, v osobní bezpečnosti, při jednání na úradech, při hájení zájmů v občanských sporech. Tato baterie možností neaspiruje na úplnost a nesnažím se dát plný výčet všech možností, kterými Romové v České republice disponují či nedisponují. Baterie je dána především povahou dat, se kterými pracuji v empirické části své práce.

1.4.1. Možnosti Romů při získávání vzdělání

Vše začíná vzděláním, a jelikož ovlivňuje celý náš následný život, začnu pohledem na možnosti vzdělávání Romů. Tedy otázkou: Mají Romové jiné možnosti než majorita? Odehrává se exkluze Romů z majoritní společnosti ve vzdělávacím systému?

Dle Vomastkové a spol (2011) rozhodně ano. Exkluze Romů z majoritní společnosti se odehrává ve vzdělávacím systému kvůli existenci

speciálních/praktických základních škol se sníženou náročností, ve kterých tvoří většinu studentů právě romské děti (Vomastková a spol, 2011).

Se vzděláním z praktické školy jsou další možnosti vzdělávání i zaměstnávání nebo získávání kvalifikace velmi negativně ovlivněny. Proč jsou tedy romské děti posílány do speciálních škol?

Dle Kaleji (2013) začíná celý problém se vzděláváním Romů už v předškolním věku, tedy ještě předtím, než jsou děti do speciálních škol posílány. Dvě pětiny romských dětí nenastoupí do mateřské školky, většinou z důvodů špatné finanční situace v rodině, bydliště (př. sociálně vyloučená lokalita) nebo nedocenění významu mateřských škol pro následné vzdělávání dětí a jejich rozvoj. V mateřských školách si děti osvojují základní pravidla chování, základy životních hodnot a mezilidských vztahů. Mohou pomáhat i při vyrovnávání nerovnoměrností vývoje dětí před vstupem do škol. Neúčastí se na tomto stupni vzdělání pak dle Kaleji (2013) ovlivňuje celé následné možnosti vzdělávání romských dětí.

Dle Vágnerové (2007, in Kaleja 2013) nalezneme důvod posílání romských dětí do speciálních škol v sociokulturním prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. To s sebou nese odlišné normy, vzory chování i způsoby komunikace, které následně mohou působit jako sociokulturní nevýhoda. „Odlišnost v sociální a v kulturní sféře svého nositele více či méně stigmatizuje. Postoje širokého sociálního prostředí významně ovlivňuje jeho informovanost či omezené a nepříznivé zkušenosti.“ (Kaleja, 2013. str. 56) Dítě si osvojuje kulturu i hodnoty na základě prostředí, kde vyrůstá. Výrazným faktorem, který ovlivňuje školní neúspěch romských dětí z vyloučených lokalit, se pak stává právě negativní postoj rodičů k institucionálnímu vzdělávání, který se mezigeneračně předává. Dle Morvayové se ve vyloučených lokalitách předává vzorec: „Zvláštní škola je ta škola, do které MY chodíme. Je zcela normální chodit do Zvláštní školy (Zšp). Pokud 90 % dětí z lokality a jejich rodičů do této školy chodí či chodilo, je to drtivá většina. Poloha lokální normality – a tedy i normy – je zřejmá, *není normální chodit na Základní školu.*“ (Morvayová, 2008. Str. 32). Rodiče tak často nemají vyšší než základní vzdělání, a tak nekladou ani velký důraz na vzdělání svých dětí, což děti nemotivuje se ve škole snažit.

V souladu s Morvayovou i Kaleja (2013) tvrdí, že romské dítě nelze ve škole motivovat. Většinu neromských dětí lze ke studiu motivovat budoucností, ale jelikož Romové žijí přítomností, tato motivace u nich nefunguje. Další

rozdílností je, že romské dítě nežije v nukleární rodině jako neromské děti, ale velmi často žije s větším počtem příbuzných, což dítě nevede k samostatnosti, ale naopak k závislosti na ostatních, dítě tak nemusí o ničem rozhodovat ani se samo nad věcmi zamýšlet. Jinak je hodnocena i smyslová stimulace dětí. Pro české neromské děti jsou knížky, kreslicí potřeby nebo jiné pomůcky k rozvoji jemné motoriky základem, ale v romských rodinách je často nenajdeme. Intelektové podněty přicházejí jiným směrem a mají odlišnou povahu, to ale zapříčiňuje nedostatečně vyvinutou jemnou motoriku a problémy s hygienickými a jinými kulturními návyky, které jsou pro školáky nezbytné. (Bartoňová, 2005, in Kaleja 2011).

Praxe posílání romských dětí do speciálních škol je známá již od 60. let, rodiče romských dětí často neznali jiné možnosti ani jim nebyly dány. Důležitým faktem je, že praktické školy získávají na jedno dítě vyšší dotace než školy základní, v některých oblastech v České republice tak probíhají „nábor“ přímo v rodinách, aby praktické školy získaly co nejvyšší počet žáků a zvýšily svůj zisk. (Vavřanovský, 2012)

Školní docházka je pro všechny povinná a „právní normy garantují každému dítěti (jedinci) s jakýmkoli postižením právo na vzdělání (vzdělávání), u něhož je předpoklad, že prostřednictvím vzdělávání dojde k rozvoji. Dítě se vzdělává coby žák na půdě základní školy hlavního vzdělávacího proudu, základní škole praktické, základní škole speciální nebo je edukován v přípravném stupni pomocné školy (ZŠ speciální), popřípadě v rehabilitačním programu pomocné školy (ZŠ speciální). Typ školní instituce, v níž žák bude absolvovat zákonem stanovenou povinnou školní docházku, určují jeho osobnostní predispozice.“ (Kaleja, 2007. Str.9) Pokud budou romské děti posílány spíše do speciálních škol, jejich osobností predispozice budou oproti neromským obyvatelům rozdílné.

Dle Morvayové (2008) právě povinná školní docházka znamená pro dítě otevření prvního diverzifikovaného sociálního prostoru, kterému se musí přizpůsobit. Tato adaptace probíhá u všech dětí z jakéhokoli sociokulturního zázemí, ale kompatibilita prostředí škol a toho, co se v ní učí a předává, se liší od původního sociokulturního prostředí dítěte. „Distance mezi běžným školním prostředím v ČR a prostředím sociálně vyloučené lokality je ovšem poměrně významná a ve smyslu lokální reprodukce specifických kulturních vzorců lze mluvit dokonce o distanci kulturní. Jelikož je školní prostředí obecně

reprezentantem kulturních reprodukcí majority, dá se vzhledem k míře menší či větší nekompatibility s konstrukcí reality jiných sociokulturních skupin hovořit o potvrzování sociálních nerovností a kulturních asymetrií během školní docházky.“ (Morvayová, 2008. Str. 31)

Dalším z faktorů, který také ovlivňuje vzdělávání Romů, je jazyková vybavenost. Jazykově bývají romští žáci vybaveni hůře než české děti. Bernsteinova teorie jazykových kódů je již dlouho známá a i v případě romských žáků hraje významnou roli. Podle Giddense (2003, in Kaleja 2013) řečové návyky od raného věku zrcadlí sociální poměry, ze kterých dítě pochází. Podle sociálních poměrů se liší rozsah slovní zásoby, vyjadřovací schopnosti a způsoby komunikace. U Romů v České republice by se dalo mluvit o tzv. omezeném jazykovém kódu, který je charakteristický pro sociální skupiny s nižším společenským postavením, pro omezený jazykový kód je charakteristický nízký počet abstraktních pojmů a spíše praktické předávání zkušeností. Opakem omezeného jazykového kódu je rozvinutý jazykový kód, který je charakteristický pro majoritu, v tomto případě je verbální projev méně vázaný na specifický kontext, což usnadňuje zobecňování a vyjadřování abstraktních představ. (Giddens, 2003 in Kaleja 2013)

Na základě výše zmíněných aspektů můžeme předpokládat, že romské děti nemají stejné možnosti získávání vzdělání jako české děti. I když je školní docházka povinná pro všechny, bez rozdílu etnicity, rasy či náboženství, romské děti nepřichází do škol stejně vybaveny jako české děti. Nesou si s sebou odlišné hodnoty a normy chování. Škola se tak pro ně stává náročnější a častěji jsou odsouvány do speciálních škol, což jim nepřispívá k jejich asimilaci a osvojení si hodnot majority.

1.4.2. Možnosti Romů při získávání kvalifikace

Romové mají ve srovnání s „neromy“ nižší kvalifikaci. Problém nízké kvalifikace romských občanů začal v době státního socialismu, kdy ideologie beztřídní společnosti a metody plánové ekonomiky podrobily romské komunity (nebo alespoň jejich značnou část) silnému asimilačnímu tlaku. Zaměstnanost a vzdělání bylo pro všechny bez ohledu na etnicitu, rasu nebo náboženství

povinné. Důsledkem těchto kroků se značná část romského obyvatelstva stala nekvalifikovanými dělníky, kteří nacházeli uplatnění v těžkém průmyslu nebo v zemědělství. Vyvážením asimilačního tlaku bylo sociální zajištění. O toto zajištění Romové přišli po roce 1989, kdy v Československu došlo k rozpadu centrálně plánovaného hospodářství. Přejít na tržní ekonomiku pro Romy znamenal, že nekvalifikovaní romští dělníci přišli o svá zaměstnání. (Fónadová, 2011)

Romové jsou na trhu práce marginalizováni a zajistit si práci je pro ně ve srovnání s neromským obyvatelstvem obtížnější. Základními hendikepy na trhu práce jsou nízká úroveň lidského a sociálního kapitálu. Romové s nedokončeným nebo jen základním vzděláním se tím pádem dostávají do nejhorší situace. Romové mají sociální kapitál velmi nízký, jejich vazby na majoritu jsou slabé a silné vazby mají jen se svou rodinou a klanem. Romské rodiny většinou na trhu práce nepůsobí a pokud ano, jde spíše o oblast sekundárního trhu, který je charakteristický mnohými nevýhodami a riziky. (Topinka, 2009)

V souladu s Topinkou (2009) můžeme konstatovat, že Romové mají malou šanci získat lepší kvalifikaci, jelikož jsou vytlačováni na sekundární trh, do tzv. šedé ekonomiky, ve které jsou horší pracovní podmínky, nižší mzdy, nestabilní a nejistá pracovní místa a neexistuje tam možnost pracovního vzestupu. Postupně si Romové rozvíjí určité strategie, ale ty se většinou orientují na nelegální trh práce, což s sebou přináší jen další rizika. Tyto strategie pak mají tendenci být předávány z generace na generaci. (tamtéž)

1.4.3. Možnosti Romů získávání zaměstnání

Jedním z hlavních rysů sociálního vyloučení a také jedním z hlavních zdrojů problémů, které životy sociálně vyloučených prostupují, představuje to, že nemají trvalé a pravidelné zaměstnání. Jak uvádí Moravec (2006), naprostá většina sociálně vyloučených Romů v produktivním věku je bez práce a většinou se jedná o nezaměstnanost dlouhodobou. Dlouhodobá nezaměstnanost znamená být nezaměstnaný déle než rok. Dle Buchtové (2004) dlouhodobá nezaměstnanost ovlivňuje negativně kvalitu i smysluplnost života jedinců.

V devadesátých letech dvacátého století přišli dnes už starší Romové o zaměstnání nekvalifikovaných dělníků, kvůli restrukturalizaci podniků. Mladší pak dle Moravce (2006) do práce ani nikdy nenastoupili. Velká část chudé romské populace obývá regiony s vysokou mírou nezaměstnanosti, jako příklad bývají uváděny Severní Čechy. Dlouhodobá nezaměstnanost sama o sobě je překážkou, aby si člověk našel práci, jelikož nezaměstnaný po určité době odvykne časovému režimu práce, upadne do letargie a zhorší se mu sebevědomí. (Moravec, 2006)

Moravec (2006) uvádí velmi důležitý důvod, proč většina vyloučených Romů nepracuje, jde o negaci hlavního důvodu, proč lidé pracují – aby měli peníze. „Kvůli garantovanému příjmu ve výši životního minima se lidem v produktivním věku, jsou-li příslušníci početných domácností, nevyplatí, z čistě finančního hlediska mít pravidelné zaměstnání. Systém dávek tak sice zachraňuje své klienty před akutní hmotnou nouzí, ale přesto přispívá k jejich postupnému propadu do pasti chudoby.“ (Moravec, 2006. Str.36) Mezi romskými domácnostmi je častým případem i zadlužení, kvůli kterému je na jejich příjem uvalena exekuce, nemají tak žádnou motivaci, aby získali nebo si udrželi trvalé zaměstnání, jelikož o vydělané peníze beztak přijdou. (Moravec, 2006) Chudí Romové si pak hledají alternativní příjmy, ale tyto příjmy z práce nepřiznávají, aby to neovlivnilo jejich příjmy ze sociálních dávek. Jedná se často o sběr kovů, obchod s použitým zbožím nebo práce ve stavebním průmyslu. (tamtéž)

Vliv na Romskou dlouhodobou nezaměstnanost mají především tři faktory. Těmito faktory jsou strukturální nezaměstnanost v určitých regionech, všudypřítomná diskriminace na pracovním trhu a fungování systému sociálních dávek. Proto i v případě možností získávání zaměstnání mohou konstatovat, že Romové stejné možnosti jako majorita nemají.

1.4.4. Možnosti Romů v rozvoji své kultury a tradic

Na romskou menšinu existují v akademickém prostředí dva odlišné pohledy, první pohled zastávají tzv. romisté, ti chápou Romy jako etnickou menšinu, zajímají se o jejich jazyk, hodnoty i kulturu. Druhý pohled představují tzv. kulturologové, již nechápou Romy jako etnickou menšinu, ale jako sociální kategorii. Mezi kulturology lze zařadit Moravce a Jakoubka. Kultura je pro

kulturology „ošemetným pojmem“ (Moravec, 2006), jelikož dle jejich východisek ji nelze vztáhnout obecně na všechny Romy. V této podkapitole, která právě o romské kultuře pojednává, jsou tato dvě východiska nejvíce rozpoznatelná.

Dle romistů jsou Romové etnickou menšinou, která má svou kulturu, jazyk i hodnoty. Dle Hübschmannové (2006), jež se mezi ně řadí, mají Romové odlišné možnosti v rozvoji své kultury. Je to dáno především násilnou asimilací z doby komunismu, která na našem území probíhala. Z důvodu asimilace Romové, kteří ještě byli determinováni svou kulturou a jazykem, neměli možnost se ve svém jazyce (romštině) učit a rozvíjet se. Jazyk a kultura jsou výrazně spojené a pokud nemají romské děti možnost učit se ve škole například romsky číst, je tak i omezována jejich kultura. Následkem asimilační politiky je i fakt, že větší část romské společnosti dnes neví, jak čelit novým situacím, neznají svou cestu a mají problém se sebeurčením. Asimilační politika vštěpovala Romům, že romština je zaostalým jazykem a pro přijetí do „prestižní“ společnosti bylo nutné používat prestižní jazyk neromské společnosti. Proto následně Romové, kteří měli ambice stát se spisovateli, psát knihy a rozvíjet tak romskou kulturu, začali používat „prestižní“ a pro ně cizí jazyk. Používali ho ale neadekvátně, a tak jejich díla často vyzněla jako klišé a spíše došlo k zesměšnění díla. V psané romské literatuře tak následkem toho nedošlo k výraznému rozvoji. (Hübschmannová, 2006)

Po Sametové revoluci se Romové ocitli v ještě horší situaci. Začali se potýkat s otevřenou diskriminací, protiromskými náladami ve společnosti, útoky skinheads, s emigrací a prohlubující se bídou, ale poprvé za celou romskou historii měli romští obyvatelé možnost rozhodovat o svém vlastním osudu jako politický subjekt. Do té doby byli Romové zásadně jen objektem manipulace. I díky tomu bylo od roku 1990 vydáno více knih v romštině než za minulých šest století. (Hübschmannová, 2006)

Prvky romské kultury, které nalezneme v romských příslovích, jsou zdvořilost v mezilidské komunikaci a pohostinnost (Hübschmannová, 2006). Další specifika romské kultury, jako tradiční romské kroje, už v normálních dnech na ulicích nevidíme, ale dle Marádové (2006) je stále možné sledovat určité prvky oblékání, které Romy od majority odlišují, jde především o pestřejší barvy oblečení a ozdoby u žen.

Prvkem romské kultury, na kterém se shodnou jak romisté, tak i kulturologové, je kolektivismus v romské rodině a celkově silný důraz na rodinu.

Dle Jakoubka (2004), kterého řadíme ke kulturologům, nelze vztáhnout romskou kulturu obecně na všechny Romy. Romem v Jakoubkových příspěvcích tedy chápeme pouze Roma v kulturní perspektivě, pro kterého platí: Rom = nositel romské kultury.

Dle Jakoubka (2004) se sice síla důrazu na rodinu může lišit, ale ve většině případů je právě romská rodina nositelem tradic. Pro romskou rodinu je typický nejen velký počet dětí, ale i vícegenerační soužití rodiny. Charakteristické rysy romské rodiny rozčlenil Jakoubek (2004) do tří kategorií:

Absence individualismu – kolektivní identita příslušníka romské rodiny převládá nad individuální identitou.

Absence soukromí – výrazný kolektivismus, rodina má tendenci vše sdílet, intimita zde není žádoucí.

Absence soukromého majetku – majetek jedince náleží rodině, o vlastnictví se hovoří ve jménu rodiny.

S uvedenými charakteristikami romské rodiny dle Jakoubka (2004) velmi souvisí problematika vzdělávání, bydlení a zaměstnávání Romů. Těmito problematikami jsem se detailněji zabývala v jiných podkapitolách, ale je zajímavé podívat se ve zkratce na tyto problémy z Jakoubkovy perspektivy – jako na důsledky životního stylu:

- **Vzdělání** by mohlo zapříčinit výraznější statusový vzestup člena rodiny, což by mohlo narušit silná solidární pouta, jež jsou v romské rodině vytvořena. Vzdělání je tak nežádoucí. Jde tedy o rozpor mezi školním systémem vzdělání, který je v české společnosti klíčem k úspěchu, s pravidly romské rodiny. (Jakoubek, 2004)

- V oblasti **zaměstnávání** a práce má tradiční romská rodina také vliv, snaha najít si dobré zaměstnání je u příslušníka romské rodiny dopředu propojeno s vědomím, že o získanou mzdu a výsledek své práce se bude muset rozdělit s celou rodinou včetně těch příslušníků, kteří nepracují, přestože by mohli. Tím pádem zde není velká motivace. (tamtéž)

- I na špatném **bydlení** Romů může mít existence tradiční romské rodiny podíl. Velké rodinné oslavy, zpěv, tanec i hádky, celá romská solidarita je mechanismem, jež podporuje ztracení bytů a znemožňuje jejich získávání. (tamtéž)

Dle kulturologa Jakoubka (2004, str. 85) lze říci, že „tradiční romská rodina je pro jednotlivce na jedné straně záchrannou sítí, oporou a sférou bezpečí, na straně druhé však vytváří primární ‚past chudoby‘, která znemožňuje individuální vzestup“.

Na základě romistické literatury mohu konstatovat, že rozvoj romské kultury byl v minulosti výrazně omezen a na základě tohoto omezení dnes Romové nemají ve srovnání s českou společností tolik literárních pramenů, ze kterých by mohli čerpat a svou kulturu rozvíjet.

1.4.5. Možnosti získávání bydlení

Otázka bydlení Romů je klíčový problém. Romskou populaci postihuje ztráta bydlení i vytěsňování z něj, což přispívá ke vzniku sociálně vyloučených lokalit, které jsou výrazným ohrožením i pro ty, jež v takové lokalitě žijí. (Moravec, 2006)

Problémová bytová situace Romů začala v 90. letech 20. st., kdy v České republice začal působit ekonomický tlak kvůli přechodu na tržní ekonomiku. Byty v městských centrech začaly získávat na hodnotě. Chudí začali být nuceni k odchodu z center do periferií, ze standartního bydlení do forem bydlení substandartního. V roce 1993 byla velká část romské populace pobírající sociální dávky postižena přijetím zákona č.40/1993 Sb., O nabývání a pozbývání státního občanství České republiky. Ten zapříčil, že značná část romské populace přišla na určitý čas o příjem ze sociálních dávek a nemohli být ani legálně zaměstnáváni. Kvůli tomu nebyli po určitou dobu schopni platit nájem, služby, energii. Tak dle Moravce započal původ „neplatičství“. S tímto pojmem se Romové setkávají dodnes. (Moravec, 2016)

Obecní byty jsou dalším faktorem problému. Jejich počet se totiž každým rokem snižuje, jelikož jsou privatizovány a noví majitelé bytů nemají zájem o chudé či romské nájemníky. Nehledě na to, že v těchto privatizacích jsou velmi často angažováni zastupitelé či radní (Moravec, 2006). Ty domácnosti, které pobírají sociální dávky a jsou na úrovni životního minima, nemají na bydlení za tržní nájemné dostatek finančních prostředků. Podávají tedy žádosti o obecní byty, kterých je vesměs nedostatek a jejich získání Moravec (2006) přirovnává k loterii. Distribuce obecních bytů probíhá většinou na základě pořadníku nebo volné

soutěže. Pořadník bývá neprůhledný a občané neví, jak si jejich žádosti o byt stojí nebo co mohou udělat pro zvýšení jejich šancí. Volná soutěž je druhým častým systémem přidělování obecních bytů a spočívá v tom, že byt získá ten, kdo složí nejvyšší kauci na nájem. Lidé, kteří prostředky na složení vysokých kaucí nemají, tak setrvávají v ubytovnách a bytech s vyšším nájmem a cenou energií. Dle Moravce (2006) tak nedostupnost bydlení pro sociálně slabé udržuje obyvatele sociálně vyloučených periferií v bezútěšné situaci. „Jejich celková sociální situace by jim jinak nebránila žít v místě s normální sociální skladbou obyvatel (tedy například i když nejsou neplatiči a mají vyšší příjem než na úrovni životního minima). To, jakými byty a v jakém množství obec disponuje a jak je přiděluje, tedy významně ovlivňuje vznik a vývoj sociálně vyloučených enkláv.“ (Moravec, 2006. str.20)

Obce problémy často řeší praxí, kdy sestěhují do izolovaných, okrajových nebo vyloučených lokalit domácnosti s nejnižšími příjmy. Problém ale je, že obce neberou ohled na další proměnné jejich situace nebo nevhodnou bytovou politikou podporují vznik těchto vyloučených lokalit. Prostorová exkluze Romů dle Růžičky (2011) zhoršuje dostupnost základní občanské vybavenosti jako například školy, obchody nebo instituce. Lidé ve vyloučených lokalitách mají jen malou možnost získat zaměstnání v blízkosti bydliště a překonávání vzdálenosti mezi bydlištěm a prací snižuje nejen jejich reálný příjem, ale i motivaci k práci. Prostorové vyloučení není dle Růžičky důsledkem sociálního vyloučení, ale jeho příčinou. (Růžička, 2011)

Ve shodě s Růžičkou Moravec (2006) konstatuje, že prostředí vyloučené lokality z lidí, kteří by se tomuto vývoji mohli vyhnout, činí neplatiče a „nepřizpůsobivé“. Romové jsou dle Moravce (2006) na trhu s byty diskriminováni více než na trhu pracovním, o kterém pojednávám výše. Diskriminační přístup pronajímatelů vidí autor v otevřeném rasismu, ale často i ve stereotypním uvažování, kdy si s romským vzezřením nájemce ihned spojí představu o nespolehlivosti člověka. Na základě toho nemají pronajímatelé zájem s Romy uzavírat nájemní smlouvy.

V sociálně vyloučených oblastech, kam se Romové dostávají, platí vzorce a normy jednání, které jsou v normálním prostředí považovány za nepřijatelné. Lidé jsou situací donuceni navyknout si na způsob života enklávy, který jim

následně znemožňuje toto prostředí opustit a znovu se přizpůsobit „normálnímu“ prostředí. (Moravec, 2016) Dle Moravce (2006) zhoršování bytové situace chudých Romů pokračuje, sociálně vyloučené a okrajové lokality rostou, a dokonce vznikají další. Centrální orgány státní moci nemají žádné prostředky, jak tuto situaci ovlivnit.

Na základě literatury mohu konstatovat, že Romové mají horší možnosti získávání bydlení v porovnání s neromskými obyvateli České republiky. Romští obyvatelé mají horší možnosti získat nájemní smlouvy a bývají sestěhováváni do vyloučených lokalit, což je následně odstrihuje od kontaktu s majoritou a od „normálního“ prostředí, kterému se pak už nedokáží přizpůsobit.

1.4.6. Možnosti Romů uplatnění ve veřejném a občanském životě

Ve Velké Británii v roce 2010 proběhl pod vedením Hansard Society výzkum s názvem The 2010 Audit of Political Engagement. Tento výzkum odhalil nízký stupeň angažovanosti etnických menšin v porovnání s majoritní společností. Dle Tillie a Fennena (in Bradley, Ramsey, 2010) je pro občanskou angažovanost občanů z etnických minorit důležitá síla, jednota a občanská vůle v dané komunitě, jež posiluje aktéry k vlastním aktivitám, jako může být například politická participace. Slovy Králové (2014) by se dalo říci, že je potřebný silný sociální kapitál, který, jak jsem již uvedla výše, Romové v České republice nemají. Angažovanost je pro minoritu jako celek velmi důležitá, například se díky angažovanosti může minorita dostat k informacím pro skupinu významným a mohou být v kontaktu s majoritou, učit se od ní a případně majorita od nich.

Romové jsou exkludovanou skupinou, což má vliv na postoj k občanské angažovanosti. Na základě skupinové historie si skupina pamatuje doby, kdy se o angažovanost a participaci snažila, doby, kdy chtěla být součástí komunity, ale ve stejnou chvíli byla majoritou odmítána. V důsledku odmítnutí se skupina začala soustředit opět jen na vlastní skupinu a děj uvnitř ní. Ilustrujícím příkladem byl „Svaz Cikánů – Romů“, jež proběhl v době komunismu na území Československé republiky. Romům bylo povoleno založení vlastní organizace. Jak ale organizace začala být iniciativní a činná, začala vládnoucí strana pociťovat určité ohrožení

a veškeré aktivity shora ukončila. Romům strana vzala možnost participace a Romové zůstali politicky vyloučení až do devadesátých let. (Králková, 2014)

Romové tedy jako exkludovaná skupina nemají velký zájem o politickou angažovanost a často jim chybí v politice romské vzory.

1.4.7. Možnosti Romů při zajištění osobní bezpečnosti

Romové v České republice jsou statisticky nejohroženější skupinou násilím z nenávisti. „Násilí z nenávisti je násilí motivované nesnášenlivostí vůči napadenému z důvodu jeho příslušnosti k definované skupině, která má charakteristický a zpravidla nezměnitelný znak. Tímto znakem může být barva pleti, etnická či národnostní příslušnost, vyznání, sexuální orientace či identita, zdravotní stav.“ (Kalibová, 2011, str.12)

Romové jsou nejpočetnější národnostní menšinou a v zobecněných představách jsou jako skupina spjata s řadou negativních jevů, jejichž příčinou je nízké vzdělání, vysoká nezaměstnanost a sociální vyloučení. Ani mediální obraz Romů k lepšímu vnímání většinovou společností nepřispívá a spíše diskriminaci a negativní obraz o Romech podporuje. Souhrnná nálada ve společnosti tak do značné míry dává možnost páchání násilí z nenávisti. V případě, kdy existuje všeobecná shoda na tom, že určitá skupina lidí může znamenat ohrožení všeobecně sdílené ideje o slušné a spořádané společnosti, pak napadení představitele takové skupiny není ve velkém množství případů vnímáno negativně a bývá spíše zlehčováno, či dokonce oceňováno. (tamtéž)

Romové žijící v České republice zažívají diskriminační jednání vcelku často, jak jsem již uvedla výše, například v možnostech získávání bydlení či zaměstnání. Z tohoto důvodu ani incidenty z nenávisti nejsou izolovanými okolnostmi. I proto je „prožívání závažnějšího incidentu z nenávisti (zpravidla až zásadního fyzického útoku) velmi intenzivní, neboť představuje pověstný vrchol ledovce v dlouhodobě (skryté) konfliktní situaci.“ (Kalibová, 2011. Str 17)

Zajímavostí je, že útoky proti romskému obyvatelstvu se zpravidla nedějí v sociálně vyloučených oblastech, jelikož v těchto místech Romové představují většinu. K napadení tedy dle Kalibové (2011) většinou dochází v oblastech, kde

poškození představují menšinu. Výjimkou jsou pak promyšlené kolektivní útoky, v českém kontextu většinou ze strany krajní pravice.

Pro útoky na Romy je také častá okolnost tzv. zástupnosti oběti, kdy útočník z nenávisti nenapadá konkrétního člověka, ale symbolicky jakéhokoli představitele skupiny, vůči které chová zášť. (tamtéž)

To, že jsou Romové nejohroženější skupinou kvůli násilí z nenávisti, ale představuje pouze jednu rovinu problému. Druhá rovina problému bezpečnosti Romů je působení subjektů zneužívajících jejich situaci danou sociálním vyloučením. V tomto případě jsou role obráceny, Romové jsou místo pozice ohrožených na pozicích ohrožujících. Jak uvádí Walchar (2016), tato nebezpečnost Romů nebývá konstruována přímo, ale jsou k tomu využívány tzv. sociální kategorie jako „lichváři“, „kuplíři“, „sociálně nepřizpůsobiví“, „rizikové rodiny“... V Českém prostředí je kriminalita obyvatel vyloučených oblastí interpretována jako „epidemie“, šířící se nejprve uvnitř těchto míst, odtud pak za hranice oblastí. Tyto interpretace vyvolávají zvýšenou podporu extremistických organizací. Tento druhý pohled svědčí o tendenci Romy diskriminovat a přispívat k jejich sociální exkluzi. (Walchar, 2016)

1.4.8. Možnosti Romů při jednání na úřadech

Problémy s dlouhodobým nezaměstnáním Romů, které jsem zmínila výše, zapříčiňují to, že Romové ztrácejí motivaci si práci hledat. Úřady práce jsou zde i od toho, aby nezaměstnaným s motivací pomohli, existují i tzv. motivační programy, které mají lidem pomoci dostat se z letargie a nastoupit do práce. Dle Moravce (2006) zde ale platí pravidlo, že „sytý hladovému nevěří“ (str. 34), a tak zaměstnanci úřadů často na nezaměstnané shlíží jako na povaleče. Plus pokud je nezaměstnaný „povaleč“ Rom a v produktivním věku, je to ideální nastavení pro vznik mýtu o „líných cikánech“. A tak je rozsah a realizace pomoci od Úřadu práce značně omezena. (tamtéž)

Moravec (2006) je názoru, že chápání romství a perspektiva etnicity vede na scestí. Sociální pracovníci by měli pojímat klienty jako individua se specifickými rysy, a proto dle autora existují romské občanské poradny nebo „romští terénní pracovníci“ omylem. „Snaha vytvořit programy ‚pro Romy‘ často vede k mylnému závěru, že pracovníky těchto programů mají být Romové, protože jen oni mohou rozumět svým klientům.“ (Moravec, str.39). Kvůli tomu se sociálními pracovníky stávají lidé bez potřebných schopností a dovedností, kteří jsou vybíráni jen na základě jejich etnicity. Tyto služby pak v konečném důsledku mohou klientům spíše škodit než pomáhat. (tamtéž)

Moravec (2006) uvádí i příklady diskriminace na základě etnicity ze strany úředníků. Například úředník technických služeb, odmítl vyhovět požadavku Roma s odůvodněním „společnost už udělala pro Romy dost“ (Moravec, 2006. str.40).

„Romsští poradci, koordinátoři, romští sociální pracovníci, etnické komise – to všechno bylo vytvořeno s úmyslem Romům pomáhat, ale jak se sociální a ekonomická situace českých Romů vyvíjela k větší segregaci, přestávají tyto mechanismy vyhovovat a často působí opačně – místo aby segregaci oslabovaly, posilují ji.“ (Moravec, 2006. Str. 41)

Na základě Moravce (2006) se tedy dá konstatovat, že při jednání na úřadech bývají Romové „házeni do jednoho pytle“ a některé integrační snahy spíše segregaci Romů podporují, než aby ji odstraňovaly.

1.4.9. Možnosti Romů hájit své zájmy v občanských sporech

Romové stejně jako jiné menšiny se politicky velmi neangažují (viz Možnosti Romů uplatnění se ve veřejném a občanském životě). Nulová participace Romů na českém politickém dění nebývá v diskusích o integraci Romů ústředním tématem, ale spíše tématem okrajovým.

Život lidí ve společnosti je regulován právem. Právo je obsáhlé a složité a většinou jako laici neznáme ani základní právní principy, ale máme alespoň jakési povědomí práva a povědomí, čeho se právo týká. „Povědomost o tom, že tu nějaké právo je, že o určitých věcech říká, jak by měly být, že platí a lze se ho, alespoň teoreticky, domoci.“ (Moravec, 2006. str.32) Většina lidí tedy ví, že v případě, kdy si není jista svým právem, má možnost poradit se s odborníkem a skutečnost si ověřit.

Sociálně vyloučení Romové ale dle Moravce (2006) tuto představu o existenci práva většinou nemají. Neznají konkrétní ustanovení a nevědí ani to, že tato ustanovení vůbec existují a platí. Z tohoto důvodu nevyhledají nikdy právní pomoc, přestože existují i bezplatné možnosti právní pomoci. Romové znají pouze dopady práva na jejich život, ale naprosto postrádají vědomí o právu jakožto systému norem, který je dán vývojem společnosti. Právo je v naší společnosti nápomocné jen v případech, kdy se ho člověk přímo domáhá. Romové jsou tak mimo právo, jak uvádí Moravec (2006), jsou pasivním objektem a mají tendenci považovat za zákon to, jakým způsobem jednají veřejní činitelé či policisté, třebaže zákon může stanovit něco jiného.

V souvislosti s romským obyvatelstvem se často ozývá názor, že Romové si dokážou zajistit sociální dávky a mají dobrý přehled v tom, na co mají ze zákona právo. To ale neodpovídá skutečnosti, Romové závislí na sociálních dávkách jsou si vědomi výši vypláceného minima, které si střeží, ale jinak se v právu a v možnostech, jak ho využít, neorientují. Nejchudším Romům chybí kapitál důvěry v systém a jeho mechanismy a trpělivost, která je nutná pro řešení problémů. (tamtéž)

Pokud Romové nedokáží efektivně využít nástroje demokratického státu k hájení svých práv, jsou velmi zásadním způsobem znevýhodněni proti zbytku občanů České republiky.

1.4.10. Shrnutí možností Romů v České republice na základě použité literatury

Tabulka č.1 – Shrnutí možností Romů v České republice – teoretická část

Možnosti srovnání populací:	Romů ve srovnání s neromskou populací:	Lepší (+) / Horší (-)
- vzdělání		-
- kvalifikace		-
- zaměstnávání		-
- rozvoj kultury		-
- bydlení		-
- uplatnění ve veřejném nebo občanském životě		-
- osobní bezpečnost		-
- jednání na úřadech		-

Na základě použité literatury se domnívám, že Romové mají ve zkoumaných aspektech ve srovnání s neromskou populací v České republice spíše horší možnosti. V empirické části práce se zaměřím na to, jaký názor na jejich možnosti má většinová česká společnost a především to, zda existuje nějaký rozdíl v názorech na možnosti Romů ve srovnání s neromskou populací u lidí, kteří mají mezi Romy kamarády a známé nebo u lidí, v jejichž blízkosti bydlíště Romové žijí.

1.5. Názory na Romy

Romové v České republice tvoří viditelnou menšinu. Romové bývají stigmatizováni některými typicky antropologickými znaky, tím se stávají snadným objektem stereotypizace, rasové diskriminace, a dokonce i rasového násilí (Weinerová, 2014). Jak jsem již uvedla na začátku, dle Gabala a kol. (2008) považuje 66 % dotázaných obyvatel ČR soužití s Romy v České republice za problémové. Česká společnost nahlíží na Romskou populaci jako na „*celek, a to celek negativně se chovající, aniž by byla sebemenší snaha či chuť o hlubší poznání*“ (Goral In: Šišková, 1998, s. 12), česká společnost tak posuzuje Romy

převážně na základě realitě neodpovídajících informací bez znalosti důležitých rozdílů, které existují mezi jednotlivými romskými skupinami. Největší pozornost mají pouze negativní jevy života Romů bez toho, aby si lidé snažili zjistit víc, poučit se o jejich životní situaci a poukázali na faktory, které negativní jevy mohou způsobovat. (Kaleja, Knejp. 2009)

1.6. Důvody názorů

Názory si jako lidé utváříme mnoha způsoby, velmi často máme tendenci o ostatních uvažovat v určitých kategoriích a schématech. Důležitou roli hrají efekty vnímání (např. efekt prvního dojmu). Odborně se efekty vnímání nazývají mentální zkratky nebo také „heuristiky“. Pro nás jsou velice užitečné, jelikož nám pomáhají udělat si o někom obrázek za krátkou chvíli bez delších úvah a pomáhají nám se zorientovat v prostředí. Stereotypy vycházejí z víry, že člověk je nositelem určitých vlastností a charakteristik pouze proto, že je členem určité kategorie/skupiny lidí, jíž tyto vlastnosti přisuzujeme jako charakteristické. Stereotypy bývají výsledkem velkého zjednodušení a zobecňování, které pak bývají dosti odolné vůči změnám. (Weinerová, 2014)

Většina etnických stereotypů má, jak uvádí Weinerová (2014), kořeny v minulosti a jejich proměnlivost v čase je malá. Stereotypy bývají předávány mezigeneračně. O cikánech v Otově slovníku naučném se v roce 1892 psalo: „Cikáni. O budoucnost se nestarají, o povinnostech nemají pojmu. Čest je jim cizí a zásadám nerozumějí. Cit jejich je hluboký a žádost neukojitelná. Jejich bol a vášeň dojíhá v hudbě. Mravností muži nevynikají, ženy ještě méně. Zlodějstvím a nepočestností smutně prosluli. Pozoruhodnou jest jejich láska k dětem. Práce se štítí...“ (OSN 1892: 362-366 in Weinerová, 2014).

I ve většině lidových písní a folklórních projevech se Romové vykreslovali stereotypně a neměnně. Stereotypní názory na Romy jsou tak rigidní, jelikož si lidé vytvářejí realitu v souladu s očekáváními, jde o tzv. sebenaplňující proctví, která pak snižují váhu protichůdným důkazům. (tamtéž)

Názory na Romy či jiná etnika si lidé často dělají bez osobní zkušenosti s nimi. Určité zprostředkované stereotypní názory získáváme v rodině, v našem okolí, ale některé názory nám pomáhají utvářet média. Massmedia se výrazně podílejí na konstruování reality, jelikož to, jakým způsobem se o určitých

skupinách píše, může velmi významně ovlivnit všeobecné mínění a představy o celé skupině. (Růžička, 2006)

Ve spojitosti s Romy a médii uvedl skvělý příklad Michal Růžička (2006), šlo o článek ve Zpravodaji města Kraslic ze září roku 2005. „V článku ‚Proběhly dvě kontrolně bezpečnostní akce‘, z nichž jedna spočívala v návštěvě policie v jedné ubytovně obývané především Romy, je popisováno, jak ‚pracovníci městského úřadu Kraslice objevili pěknou řádku prohřešků‘, přičemž mezi nejzávažnější patřily ‚odpadky rozetuté ve větších či menších hromadách kolem domu a množství dětí potulujících se po okolí‘ (Kraslice 2005: 2). Jako ilustrace byla k článku připojena fotografie pořízená na prostranství před vchodem příslušného domu, které bylo celé pokryto velkou hromadou nepořádku: starého rozbitého nábytku, nefunkčních elektrických spotřebičů a dalšího odpadu. Nešlo však o fotodokumentaci. Inkriminovaná fotografie pochází ze dne, kdy nájemníci na základě nařízení majitele nemovitosti vyklízeli místní sklepení. Veškerý odpad měl směřovat do přistaveného kontejneru, který měl majitel nemovitosti zajistit, avšak neučinil tak – vše zůstalo ležet před domem na trávníku a na chodníku. Právě tehdy byla pořízena tato fotografie. Po několika dnech bylo město donuceno dopravit kontejner na vlastní náklady.“ (Růžička, 2006. Str. 124)

A pokud média svými výstupy v podobném duchu napomáhají v šíření a podporování stereotypních názorů o Romech, je velmi složité změnit současný diskurz o Romech.

Dalším důvodem názorů je osobní kontakt. Osobní kontakt by měl být objektivnější ve srovnání se zprostředkovaným kontaktem skrze média. Lidé si mohou sami ověřit své názory a postoje díky bližšímu poznání daného člověka. O kontaktu, který má vliv na vytváření názorů či postojů, pojednává tzv. kontaktní hypotéza.

1.7. Kontaktní hypotéza

Kontaktní hypotéza se zakládá na předpokladu, že je možná změna meziskupinových předsudků díky specifickému druhu kontaktu. Změnou má být oboustranné zlepšení obrazu o „těch druhých“ (v mém výzkumu Romech) a snížení předsudků na základě kontaktu (Šmídová a kol., 2017). Už výzkumy z druhé světové války od Singera (1948) ukázaly, že vojáci, kteří byli v kontaktu

(spolupracovali a žili) s vojáky jiné barvy pleti, měli pozitivnější rasové postoje než vojáci, kteří sloužili v segregovaných jednotkách. V roce 2000 zkoumali Liebkind a spol. vztah profesionálů, mezi které zařadil policisty, doktory a zdravotní sestry, k minoritám. Postoje profesionálů se zlepšily „i prostřednictvím nedobrovolných kontaktů či kontaktů s lidmi nižšího statusu, které však byly individualizované, časté a hlubší.“ (Dvořáková, 2007, s 54.) Pozitivní vliv kontaktu vyplývá i ze studie Smithe a Rosse (2006), ta ukazuje, že studenti, kteří mají více menšinových přátel a známých, mají nižší sklony k rasismu.

První zmínky o formalizované kontaktní hypotéze nalezneme v knize *The Nature of Prejudice* (Povaha předsudku) Gordona W. Allporta z roku 1954 (v Dvořáková, 2007). Zde autor konstatoval, že snížení předsudků je možné dosáhnout pomocí meziskupinových kontaktů a stanovil i jasné podmínky kontaktních situací, za kterých má snažení největší naděje na úspěch. Podmínky, které mají dle Allporta podporovat působení kontaktu:

- Množství a délka kontaktů
- Statusový aspekt kontaktu – skupiny si musí být podobné
- Rolové aspekty kontaktu – zda je zkoumaný kontakt spojen s kompetitivní či kooperativní aktivitou
- Sociální atmosféra kontaktu
- Osobnost jedince a jeho počáteční předsudky – u osob úzkostných se například předsudky překonávají hůře
- Oblast kontaktu – náhodná, náboženská, politická...
- Zkušenost během kontaktu – zda jsou v rozporu s původním stereotypem (tamtéž)

Později byly tyto Allportovy podmínky mnohokrát měněny a další autoři přidávali své další a další podmínky. Podmínek kontaktu tak v současné době nalezneme celý seznam, ten ale v reálné situaci není jednoduché naplnit.

Pro mou práci jsou důležité dvě podmínky kontaktu, a to:

- 1) **Podmínka kontaktu od Jackman a Crane z roku 1986** (v Dvořáková, 2007), která tvrdí, že proto, aby měl kontakt pozitivní výsledek, měl by být dlouhodobý, osobní a neformální. Tuto podmínku budu ověřovat

v empirické části práce, půjde o indikátor kontaktu č. 1, tj. otázka, zda má respondent kamarády nebo známé mezi Romy.

2) **Podmínka kontaktu od van Dicka a spol.** (2004, v Dvořáková 2007), která naopak tvrdí, že ke zlepšení postojů stačí „pouhý kontakt“. Kontakt sám o sobě, který mají lidé v práci, ve škole nebo v místě bydliště, znamená vyšší šanci najít si přátele a známé z jiných skupin. Jde o „princip blízkosti“, na jehož základě si lidé s nejvyšší pravděpodobností vybírají přátele z těch, s nimiž se často setkávají. Podle „principu blízkosti“ by tedy i vzdálené a náhodné kontakty měly mít pozitivní vliv na meziskupinové vztahy. Podmínku kontaktu od van Dicka a spol. (2004, in Dvořáková 2007) budu ověřovat v empirické části práce, půjde o indikátor kontaktu č. 2, tj. otázka, zda respondent žije v blízkosti Romů.

Allport (1954, v Dvořáková, 2007) byl názoru, že „předsudky vznikají zkresleným vnímáním a hodnocením jevů týkajících se etnických menšin a jsou podmíněny historií, sociokulturními faktory, situačním kontextem, psychikou člověka a objektem předsudku.“ (Dvořáková, 2007, s .48) Na vzniku předsudků se mají největší mírou podílet dva kognitivní procesy – kategorizace a generalizace. Kvůli těmto kognitivním procesům tak máme sklon vnímat neznámé lidi více jako členy určité skupiny než jako individua s vlastními charakteristikami a vlastnostmi. (Tamtéž)

Allportova studie z roku 1954 tedy tvrdí, že předsudky se dají snižovat kontaktem mezi skupinami. Skupiny při kontaktu totiž mají šanci poznat a zjistit, že mají mnoho společného nebo alespoň podobného. Postupně to pak dle autora vede k vyvrácení neracionálních a mylných informací. Čím více má jedinec s cizí skupinou kontaktů, tím menší by měl mít dle kontaktní hypotézy vůči ní předsudky.

Kontaktní hypotéza čelila mnoha kritikám, které jí vytýkaly zjednodušený pohled, velký optimismus až naivitu i to, že opomíjí makrosociální faktory. I přesto je „kontaktní hypotéza nejtrvalejší a nejvíce neměnnou ideou v sociologii rasových a etnických vztahů podle Elisona a Powerse (1994)“ (Dvořáková 2007, str. 56) a ovlivnila mnohé výzkumy i politiky, především v Evropě a USA. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla ji ověřit.

1.8. Trendy v názorech na Romy

Podle Šmídové a kol (2017) se obecně v posledních letech (2015-2017) mění postoj vůči cizím/jiným. Česká společnost je v období posledních několika let plná obav a negativních postojů a předsudků vůči migrantům a žadatelům o azyl. Tendence k uzavřenosti a větší míře obav z cizího, kam pro českou společnost spadají i Romové, není z hlediska sociologických výzkumů překvapením, v České republice je tato tendence přítomná již delší dobu. Na otázku, zda by dotázaný nechtěl mít za souseda člena dané skupiny; „stoupala za posledních deset let sociální distance vůči lidem jiné barvy pleti o 16 %“. (ŠMÍDOVÁ a kol., 2017, s.33) Postupná zhoršující se pozice lidí s jinou barvou pleti je na našem území patrná dlouhodobě. Jak uvádí Šmídová (2017), typická je dlouhodobě špatná pozice Arabů, Afgánců a Romů.

2. EMPIRICKÁ ČÁST

2.1. Cíl práce

Cílem empirické části mé bakalářské práce je ověřit hypotézu, že lidé, kteří jsou v kontaktu s Romy (mají přátele nebo známé mezi Romy či žijí v jejich blízkosti), mají jiný názor na možnosti Romů v České republice ve srovnání s neromskou populací než lidé, kteří s nimi v kontaktu nejsou.

Indikátory kontaktu budou dva, a to odpovědi na otázky, zda respondent má přátele nebo známé mezi Romy nebo zda respondent žije v blízkosti Romů.

2.2. Povaha dat

Data, která jsem využila, sesbíral formou standardizovaného interview výzkumný tým CVVM Sociologického ústavu AV ČR, v. v. j. v rámci výzkumu „Naše společnost 2017“ v září 2017. Z datového souboru jsem si vybrala soubor dat s názvem „Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti – září 2017“.

Z celé baterie otázek jsem použila pouze ty, které se zabývají názory na možnosti Romů (tyto otázky jsou shodné s indikátory hodnocení možností viz Výběr indikátorů), jelikož se vztahují k tématu mého výzkumu. Výzkum Sociologického ústavu jsem zvolila i proto, že je aktuální, data jsou z roku 2017, reprezentativní, dají se zobecnit na celou populaci a bývá v letech opakován, tudíž je v budoucnu možná komparace a sledování vývoje názorů v letech.

Sběr dat provedla tazatelská síť CVVM. Tato data jsou pro nekomerční účely dostupná na webových stránkách Sociologického ústavu Akademie věd ČR, primárně jsou určena vědecké obci, pedagogům a studentům. Pro jejich získání a stažení se stačilo na serveru pouze zaregistrovat.

„V rámci výzkumu bylo dotázáno 970 osob reprezentující obyvatelstvo ČR starší 15 let. Kvótními znaky dotázaných byly pohlaví, věk a vzdělání. Strukturou tazatelské sítě byla dodržena územní reprezentativnost vzorku, kontrolovanými znaky byly velikost místa bydliště a regiony. Parametry souboru odpovídají struktuře obyvatel České republiky v členění podle sociodemografických charakteristik (pohlaví, vzdělání, věk) i podle území. Celkově je možné říci, že soubor dotázaných je reprezentativní, neboť jeho složení odpovídá základní populaci (s tolerancí minimálních odchylek).“ (Sociologický ústav, 2017).

2.3. Hypotézy

Z výše uvedeného výzkumu jsem stanovila několik hypotéz. U těchto hypotéz jsem se zaměřila na kontakt s Romy, zajímalo mě především, zda má člověk romské přátele nebo známé a zda bydlí v blízkosti Romů.

U většiny otázek není zřejmé, zda budou mít lidé, kteří mají kontakt s Romy (mají romské přátele/známé nebo v blízkosti jejich bydliště žijí Romové) horší nebo lepší názor na jejich možnosti, proto nechám hypotézy oboustranné. Explicitně tedy nepředpokládám, že by respondenti, kteří mají přátele nebo známé

mezi Romy nebo žijí v blízkosti jejich bydliště Romové, měli mít horší nebo lepší mínění o jejich možnostech.

Dle níže uvedených hypotéz budu předpokládat, že lidé, kteří jsou v kontaktu s Romy (mají romské přátele a známé nebo žijí v blízkosti Romů) mají odlišné názory na možnosti Romů v České republice ve srovnání s neromskou populací než lidé, kteří v kontaktu s Romy nejsou.

2.3.1. Centrální hypotézy:

H1: Lidé, kteří mají přátele nebo známé mezi Romy, mají na možnosti Romů ve srovnání s neromskou populací jiný názor než lidé, kteří přátele nebo známé mezi Romy nemají.

H2: Lidé, v jejichž blízkosti bydliště žijí Romové mají na možnosti Romů ve srovnání s neromskou populací jiný názor než lidé, kteří v blízkosti Romů nežijí.

2.3.2. Pracovní hypotézy k hypotéze H1:

Tabulka č.2 - Pracovní hypotézy k hypotéze H1

Lidé, kteří mají přátele nebo známé mezi Romy, mají na možnosti Romů	<ul style="list-style-type: none"> a) při získávání vzdělání, b) při získávání kvalifikace, c) při zaměstnávání, d) v rozvoji své kultury, e) při získávání bydlení, f) při uplatnění ve veřejném a občanském životě, g) při zajištění osobní bezpečnosti, h) při jednání na úřadech, 	jiný názor než lidé, kteří je nemají.
--	---	---------------------------------------

	<ul style="list-style-type: none"> <i>i) hájit své zájmy v občanských sporech, konfliktech</i> 	
--	---	--

2.3.3. Pracovní hypotézy k hypotéze H2:

Tabulka č.3 - Pracovní hypotézy k hypotéze H2

<p>Lidé, v jejichž blízkosti bydliště žijí Romové, mají na možnosti Romů</p>	<ul style="list-style-type: none"> a) při získávání vzdělání, b) při získávání kvalifikace, c) při zaměstnávání, d) v rozvoji své kultury, e) při získávání bydlení, f) při uplatnění ve veřejném a občanském životě, g) při zajištění osobní bezpečnosti, h) při jednání na úřadech, <i>i) hájit své zájmy v občanských sporech, konfliktech</i> 	<p>jiný názor než lidé, kteří v blízkosti Romů nežijí.</p>
--	--	--

2.4. Výběr indikátorů

Vzhledem k tomu, že metodologicky se tato práce zabývá sekundární analýzou existujících dat z dotazníkového šetření CVVM (viz Výzkumná strategie), indikátory kontaktu, možností Romů ve srovnání s neromskou populací, vzdělání respondentů a ostatních sociodemografických faktorů jsou určeny

formulaci otázek v již existujícím dotazníku, na který jsem neměla vliv. Konkrétní formulace uvádím níže.

Indikátory kontaktu s Romy budou odpovědi na otázky:

1: Máte přátele nebo známé mezi Romy?

- Varianty odpovědí na otázku:

1. Ano, 2. Ne, 3. Neví,

Na základě odpovědi na tento indikátor zjistím, zda má respondent bližší či empatický vztah s Romskou menšinou, což je podmínka pro fungování kontaktní hypotézy od Jackman a Crane (1986, v Dvořáková, 2007).

2: Žijí v blízkosti vašeho bydliště Romové?

- Varianty odpovědí na otázku:

1. Ano, 2. Ne, 3. Neví,

Na základě odpovědi na tento indikátor zjistím, zda má respondent „pouhý“ vztah s danou menšinou, což je podmínka pro fungování kontaktní hypotézy od van Dicka a spol. (2004, v Dvořáková, 2007) Pouhý kontakt znamená, že se s lidmi setkávám např. v parku, cestou v hromadné dopravě nebo při nakupování, ale neznačí přátelský či jakkoli emočně založený vztah. Jde o tzv. „princip blízkosti“, podle kterého by i vzdálené a náhodné kontakty měly mít pozitivní vliv na meziskupinové vztahy (Dvořáková, 2007).

Indikátory hodnocení možností Romů budou odpovědi na otázky:

1: Jaké mají, podle Vás, Romové ve srovnání s neromskou populací možnosti při:

a) získávání vzdělání?

b) získávání kvalifikace?

c) zaměstnávání?

d) rozvoji své kultury?

e) získávání bydlení?

f) uplatnění ve veřejném a občanském životě?

g) zajištění osobní bezpečnosti?

h) jednání na úřadech?

i) hájit své zájmy v občanských sporech, konfliktech?

- Varianty odpovědí na otázku:
1. Rozhodně horší, 2. Spíše horší, 3. Přibližně stejné, 4. Spíše lepší, 5. Rozhodně lepší 6. Neví

Indikátor vzdělání je odpověď na otázku

1: Jaké je Vaše nejvyšší ukončené vzdělání?

- Varianty odpovědí na otázku:
1. (neúplné) základní, 2. střední bez maturity a vyučení, 3. střední s maturitou, 4. VOŠ, Bakalářské a VŠ

IDE.2 Indikátorem věku bude odpověď na otázku:

1. Kolik je vám let?

IDE.8 Indikátorem pohlaví bude odpověď na otázku:

1. Dotázaný je?

- Varianty odpovědí na otázku:
1. muž, 2. žena

2.5. Výzkumná strategie – sekundární analýza dat

Ve výzkumu budu používat kvantitativní sekundární analýzu dat. Data, která použiji, vznikla nezávisle na mém výzkumu a vytvořil je jiný badatel. Zvolená metoda mi umožňuje získat informace od většího počtu respondentů a je relativně levnější a časově méně náročná (Novotná, 2009/2010). Jelikož data jsou reprezentativní (viz kapitola povaha dat), lze mé výsledné zjištění zobecnit na celou populaci.

2.6. Analytické postupy – Metoda

Vzhledem k tomu, že na souvislost mezi názorem na možnosti Romů v České republice ve srovnání s neromskou populací a kontaktem s Romy (viz Hypotézy výše) mohou mít vliv i další proměnné (konkrétně vzdělání, věk a pohlaví), zvolila jsem metodu ordinální regrese, která umožňuje testovat vztah mezi zájmovými proměnnými (možnosti Romů vs. kontakt s Romy) s filtrací efektů třetích proměnných (vzdělání, věk, pohlaví).

Své výpočty z dat jsem provedla v programu SPSS, výsledky jsem analyzovala pomocí ordinální regresní analýzy (logit). Jak jsem uvedla výše, ordinální regresní analýza určuje míru interakce vzájemného působení nezávislých (vysvětlujících) proměnných na proměnnou závislou (vysvětlovanou), která určuje sílu daného vztahu (Hendl, 2006). Veškeré hypotézy jsem testovala na hladině významnosti 5 %, jelikož se jedná o nejčastěji používanou hladinu významnosti pro tento typ dat.

Pro interpretaci dat jsem se zaměřila na hodnotu pravděpodobnosti P, která značí statistickou významnost. Pokud platí, že $P < \alpha$ nebo $P = \alpha$, dojde k zamítnutí nulové hypotézy a platí hypotéza alternativní. Pokud naopak platí, že $P > \alpha$, nulovou hypotézu nelze zamítnout. Dále jsem sledovala, zda má koeficient kladnou či zápornou hodnotu, aby bylo možné určit směr vysvětlované proměnné na vysvětlující proměnné. (Hendl, 2006)

2.7. Popis dat

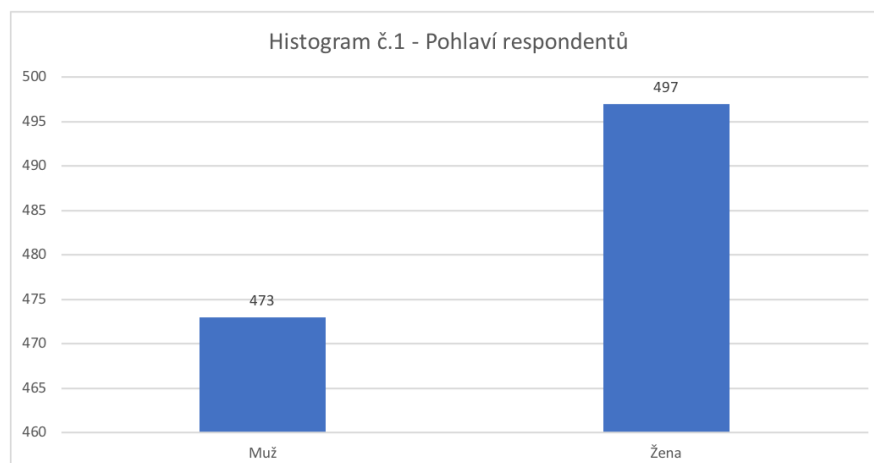
Na základě proměnných popisují vzorek respondentů, kterých se tazatelé ptali. Informace vychází z dat, která sesbírali tazatelé společnosti CVVM v září 2017. V následujících tabulkách, které jsou doplněny grafy, popisují proměnné a možné odpovědi. Z analýzy byli vyřazeni respondenti, kteří odpověděli nevím/neví, odmítli odpovědět nebo neodpověděli, jelikož tyto respondenti nemají dostatek informací o tématu.

Tabulka č.4 - Pohlaví respondentů

Pohlaví	Počet	Počet v %
Muž (1)	473	48,8 %
Žena (2)	497	51,2 %

Histogram č.1 - Pohlaví respondentů

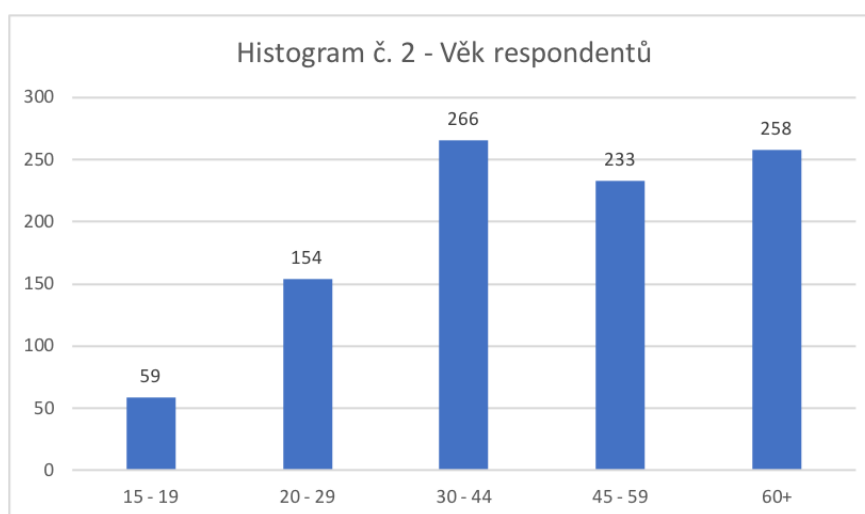

Tabulka č.5 - Věk respondentů

Počet respondentů	Minimum	Maximum
970	15	90

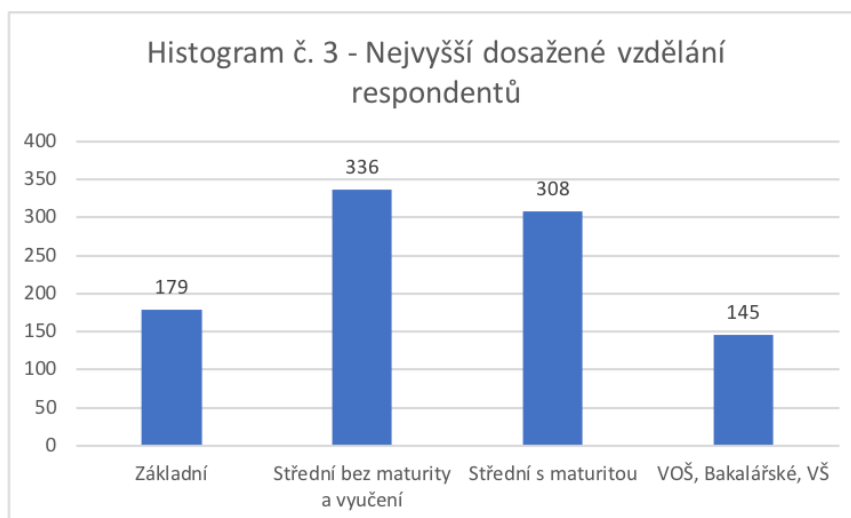
Histogram č.2 - Věk respondentů

Tabulka č.6 – Nejvyšší dokončené vzdělání respondentů

Vzdělání	Počet respondentů	Počet respondentů v %
Základní	179	18,5 %
Sřední bez maturity a vyučení	336	34,7 %
Sřední s maturitou	308	31,8 %
VOŠ, Bakalářské, VŠ	145	15 %

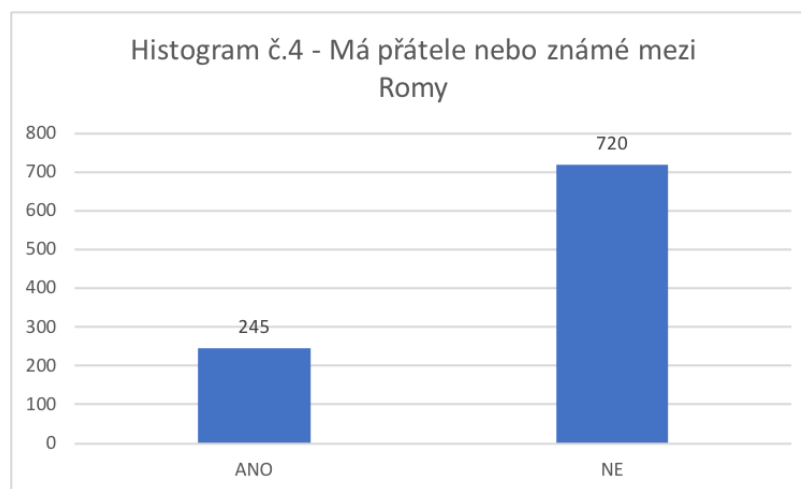
Histogram č.3 – Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Tabulka č.7 - Má přátele nebo známé mezi Romy

Počet respondentů	Ano	Ne
969	245	720

Histogram č.4 - Má přátele nebo známé mezi Romy

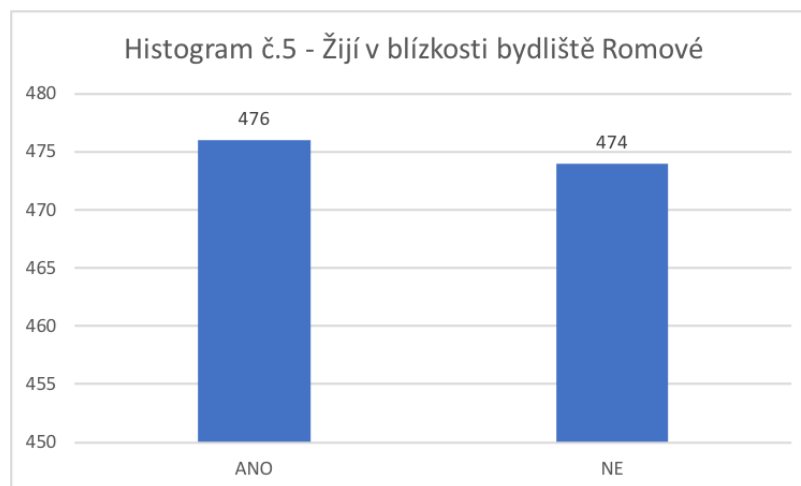

Odpověď na otázku, zda má respondent přátele nebo známé mezi Romy, bude sloužit jako první indikátor kontaktu.

Tabulka č.8 – Žijí v blízkosti bydliště Romové

Počet respondentů	Ano	Ne
950	476	474

Histogram č.5 – Žijí v blízkosti bydliště Romové

Odpoověď na otázku, zda v blízkosti respondentova bydliště žijí Romové, bude sloužit jako druhý indikátor kontaktu.

Tabulka č.9 – Jaké mají podle Vás Romové ve srovnání s neromskou populací možnosti:

	1)Rozhodně lepší	2)Spíše lepší	3)Asi tak stejné	4)Spíše horší	5)Rozhodně horší
a) při získávání vzdělání	4,7 %	10,3 %	61,0 %	17,5 %	2,9 %
b) při získávání kvalifikace	4,4 %	7,9 %	57,5 %	22,8 %	2,9 %
c) při zaměstnávání	3,8 %	5,6 %	34,7 %	42,0 %	10,1 %
d) při rozvoji své kultury	11,6 %	22,2 %	46,0 %	9,5 %	2,1 %
e) při získávání bydlení	28,9 %	25,7 %	22,8 %	16,1 %	2,7 %
f) při uplatnění ve veřejném a občanském životě	8 %	10,8 %	40,7 %	28,3 %	4,9 %
g) při zajištění osobní bezpečnosti	16,9 %	19,5 %	44,7 %	8,9 %	1,8 %
h) při jednání na úřadech	33,5 %	25,2 %	26,5 %	9,6 %	1,4 %
i) hájit své zájmy v občanských sporech, konfliktech	26,3 %	23,6 %	30,1 %	9,6 %	1,7 %

--	--	--	--	--	--

Tabulka uvádí odpovědi respondentů na otázky ohledně možností Romů ve srovnání s neromskou populací v procentech.

2.8. Alternativní a nulové hypotézy

H1₀: Názor respondentů, kteří mají přátele a známé mezi Romy, na možnosti Romů se neliší od názoru respondentů, kteří nemají přátele ani známé mezi Romy. Výčet možností Romů analyzovaných v této studii viz tabulka č.10.

H1₁: Názor respondentů, kteří mají přátele a známé mezi Romy, na možnosti Romů se liší od názoru respondentů, kteří nemají přátele ani známé mezi Romy. Výčet možností Romů analyzovaných v této studii viz tabulka č.10.

H2₀: Názor respondentů, v jejichž blízkosti bydliště žijí Romové, na možnosti Romů se neliší od názoru respondentů, v jejichž blízkosti bydliště Romové nežijí. Výčet možností Romů analyzovaných v této studii viz tabulka č.10.

H2₁: Názor respondentů, v jejichž blízkosti bydliště žijí Romové, na možnosti Romů se liší od názoru respondentů, v jejichž blízkosti bydliště Romové nežijí. Výčet možností Romů analyzovaných v této studii viz tabulka č.10.

Tabulka č.10 – Výčet možností Romů analyzovaných v této studii

Možnosti Romů :	a) při získávání vzdělání
	b) při získávání kvalifikace
	c) při zaměstnávání
	d) v rozvoji své kultury
	e) při získávání bydlení
	f) při uplatnění se ve veřejném a občanské životě
	g) při zajištění osobní bezpečnosti
	h) při jednání na úřadech
	i) hájit své zájmy v občanských sporech

2.9. Výsledky ordinální regresní analýzy

2.9.1. Výsledky ordinální regresní analýzy. Závislá proměnná: názory respondentů na možnosti Romů pro získávání vzdělání,

získávání kvalifikace, zaměstnávání ve srovnání s neromskou populací

Tabulka č.11 - Možnosti Romů – získávání vzdělání, získávání kvalifikace, zaměstnávání

Závislá proměnná		a) Získávání vzdělání		b) Získávání kvalifikace		c) Zaměstnávání	
N		911		903		909	
Sig		,002*		330		,000*	
		Estimate	Sig.	Estimate	Sig.	Estimate	Sig.
Hranice	= 1	-3,203*	,000	-3,049	,000	-3,243*	,000
	= 2	-1,917*	,000	-1,931	,000	-2,285*	,000
	= 3	1,139*	,000	,974	,000	-,217	,385
	= 4	3,299*	,000	3,481	,000	2,141*	,000
Věk		,003	,501	,003	,499	,002	,601
Má přátele nebo známé mezi Romy		,571*	,000	,311	,042	,635*	,000
Žijí v blízkosti bydliště Romové		-,391*	,004	-,264	,049	-,385*	,002
Základní vzdělání		-,171	,467	-,098	,671	-,308	,157
Střední vzdělání bez maturity		-,284	,164	,013	,948	-,129	,498
Střední vzdělání s maturitou		-,163	,433	-,028	,893	-,119	,537
Pohlaví – muž		-,183	,172	-,119	,368	,093	,457
Pseudo R-Square							
Cox and Snell		,024		,009		,030	
Nagelkerke		,027		,010		,033	
McFadden		,011		,004		,012	

Poznámka: Hvězdičkou (*) je označen výsledek, který je statisticky významný na hladině 5 %.

Referenčními proměnnými jsou „nemá přátele ani známé mezi Romy“, „nežijí v blízkosti bydliště Romové“, „VOŠ, bakalářské, VŠ, postgraduální“, „žena“.

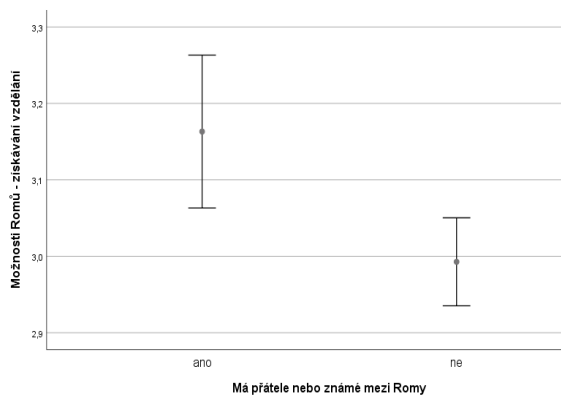
Ze tří regresí uvedených v tabulce č.11 se statisticky významné ukázaly být dvě – Názory na možnosti Romů při získávání vzdělání a zaměstnávání ve srovnání s neromskou populací.

Respondenti, kteří mají známé a přátele mezi Romy, si myslí, že Romové mají horší možnosti při získávání zaměstnávání a vzdělání ve srovnání s neromskou populací. Ovšem respondenti, kteří žijí v blízkosti bydliště Romů, mají opačný názor. Tito respondenti jsou názoru, že Romové mají ve srovnání

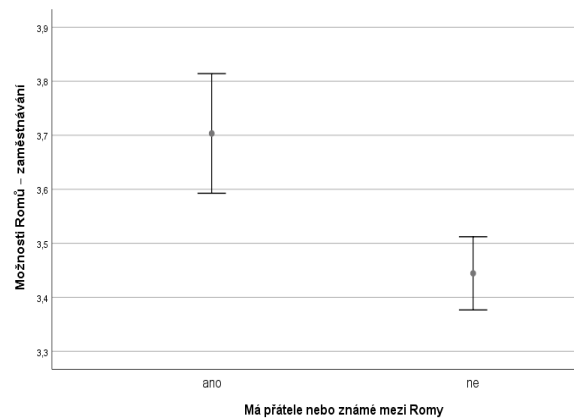
s neromskou populací lepší možnosti při získávání vzdělání a zaměstnávání. Vzdělání, věk, pohlaví respondentů ani názory na možnosti Romů při získávání kvalifikace nejsou statisticky významné.

Na následujících grafech č.1, č.2, č.3 a č.4 jsou graficky znázorněny výsledky uvedené výše.

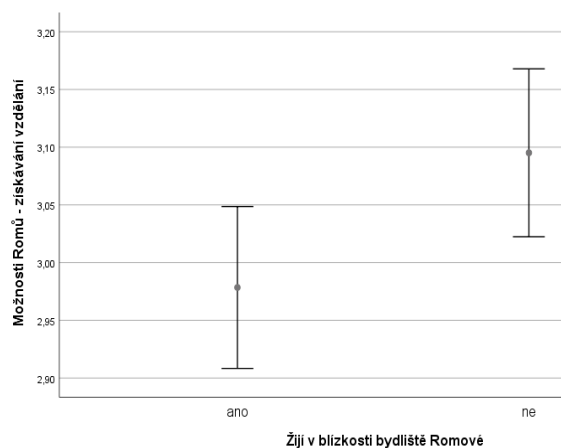
Graf č.1 – Možnosti Romů při získávání vzdělání, indikátor č.1

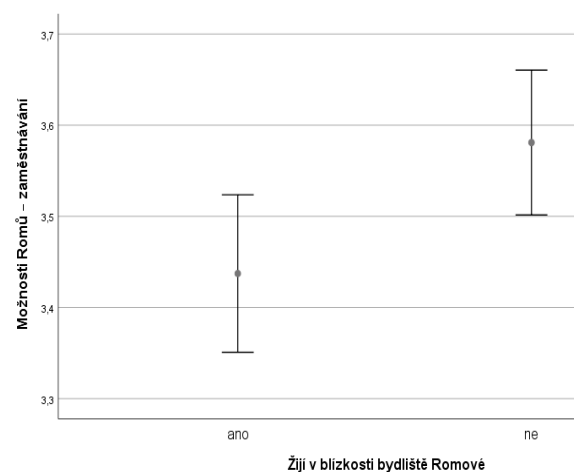
Graf č.2 – Možnosti Romů při zaměstnávání, indikátor č.1

Graf č.3 – Možnosti Romů při získávání vzdělání, indikátor č.2

Graf č.4 – Možnosti Romů při zaměstnávání, indikátor č.2

2.9.2. Výsledky ordinální regresní analýzy. Závislá proměnná: názory respondentů na možnosti Romů při rozvoji své kultury, získávání bydlení a uplatnění se ve veřejném a občanském životě

Tabulka č.12 - Možnosti Romů – při rozvoji své kultury, získávání bydlení, uplatnění ve veřejném a občanském životě

Závislá proměnná		d) Rozvoj své kultury		e) Získávání bydlení		f) Uplatnění ve veřejném a občanském životě	
N		862		909		875	
Sig		,071		,002*		,078	
		Estimate	Sig.	Estimate	Sig.	Estimate	Sig.
Hranice	= 1	-2,272	,000	-1,291*	,000	-2,760	,000
	= 2	-,871	,001	-,149	,538	-1,748	,000
	= 3	1,608	,000	,996*	,000	,207	,412
	= 4	3,498	,000	3,132*	,000	2,515	,000
Věk		-,003	,418	,000	,924	-7,304E-5	,984
Má přátele nebo známé mezi Romy		,412	,006	,315*	,023	,286	,048
Žijí v blízkosti bydliště Romové		-,210	,107	-,489*	,000	-,124	,327
Základní vzdělání		-,011	,963	-,141	,500	-,414	,059
Střední vzdělání bez maturity		-,072	,711	-,225	,219	-,222	,244
Střední vzdělání s maturitou		-,154	,434	-,170	,358	-,321	,097
Pohlaví – muž		,086	,172	-,185	,122	-,275	,028
Pseudo R-Square							
Cox and Snell		,015		,025		,014	
Nagelkerke		,016		,026		,016	
McFadden		,006		,009		,005	

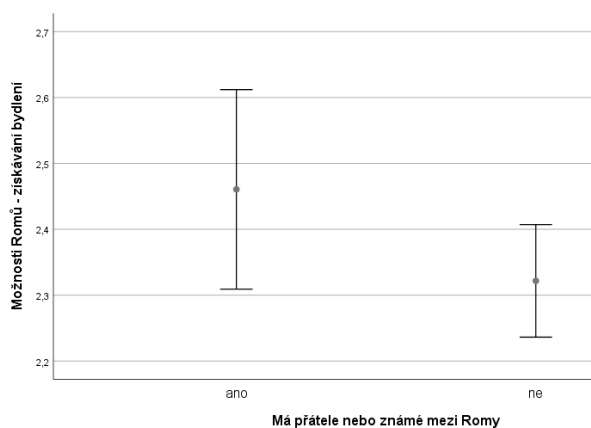
Poznámka: Hvězdičkou (*) je označen výsledek, který je statisticky významný na hladině 5 %.

Referenčními proměnnými jsou „nemá přátele ani známé mezi Romy“, „nežijí v blízkosti bydliště Romové“, „VOŠ, bakalářské, VŠ, postgraduální“, „žena“.

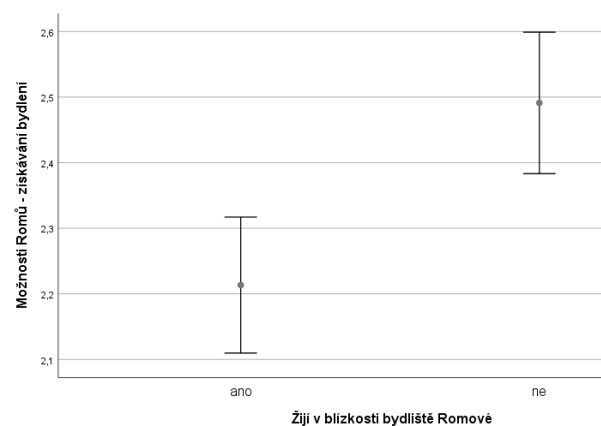
Ze tří regresí uvedených v tabulce č.12 se statisticky významnou ukázala být pouze jedna – Názory na možnosti Romů při získávání bydlení ve srovnání s neromskou populací, přičemž respondenti, kteří mají známé a přátele mezi Romy, jsou názoru, že Romové mají ve srovnání s neromskou populací horší možnosti při získávání bydlení. Naopak respondenti, kteří uvedli, že žijí v blízkosti bydlíště Romů, mají opačný názor. Tito respondenti jsou názoru, že Romové mají ve srovnání s neromskou populací lepší možnosti při získávání bydlení. Názory na možnosti Romů při rozvoji své kultury a uplatnění se ve veřejném a občanském životě nejsou statisticky významné. Statisticky významné není ani vzdělání, věk či pohlaví respondentů.

Na následujících grafech č.5 a č.6 jsou graficky znázorněny výsledky uvedené výše.

Graf č.5 – Možnosti Romů při získávání bydlení, indikátor č.1

Graf č.6 - Možnosti Romů při získávání bydlení, indikátor č.2

2.9.3. Výsledky ordinální regresní analýzy. Závislá proměnná: názory respondentů na možnosti Romů při zajištění osobní bezpečnosti, při jednání na úřadech a hájit své zájmy v občanských sporech, konfliktech

Tabulka č.13 - Možnosti Romů – při zajištění osobní bezpečnosti, při jednání na úřadech, hájit své zájmy v občanských sporech, konfliktech

N		g) Zajištění osobní bezpečnosti		h) Jednání na úřadech		i) Hájit své zájmy v občanských sporech, konfliktech	
Sig		,039*		,002*		,000*	
N		866		910		861	
		Estimate	Sig.	Estimate	Sig.	Estimate	Sig.
Hranice	= 1	-1,794	,000*	-1,142	,000*	-1,500	,000*
	= 2	-,716	,005*	-,039	,873	-,365	,146
	= 3	1,756	,000*	1,598	,000*	1,448	,000*
	= 4	3,630	,000*	3,685	,000*	3,529	,000*
Věk		-,002	,569	-,003	,351	-,003	,456
Má přátele nebo známé mezi Romy		,407	,007*	,439	,002*	,574	,000*
Žijí v blízkosti bydliště Romové		-,340	,008*	-,362	,003*	-,542	,000*
Základní vzdělání		-,076	,730	-,180	,391	-,106	,625
Střední vzdělání bez maturity		-,126	,512	-,335	,069	-,422	,056
Střední vzdělání s maturitou		-,115	,556	-,315	,092	-,326	,091
Pohlaví – muž		-,104	,412	-,092	,445	-,101	,413
Pseudo R-Square							
Cox and Snell		,017		,025		,043	
Nagelkerke		,018		,027		,046	
McFadden		,007		,009		,016	

Poznámka: Hvězdičkou (*) je označen výsledek, který je statisticky významný na hladině 5 %.

Referenčními proměnnými jsou „nemá přátele ani známé mezi Romy“, „nežijí v blízkosti bydliště Romové“, „VOŠ, bakalářské, VŠ, postgraduální“, „žena“.

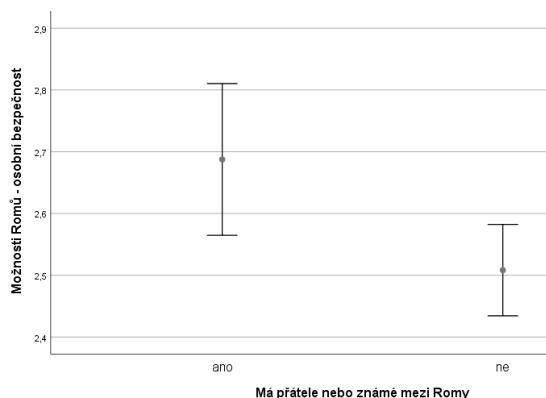
Ze tří regresí uvedených v tabulce č.13 se statisticky významné ukázaly být všechny tři. U názorů na možnosti Romů ve srovnání s neromskou populací při zajištění osobní bezpečnosti, při jednání na úřadech a v možnosti hájit své zájmy při občanských sporech, konfliktech.

Respondenti, kteří uvedli, že mají známé a přátele mezi Romy, jsou názoru, že Romové mají konfliktech ve srovnání s neromskou populací horší možnosti při zajištění osobní bezpečnosti, při jednání na úřadech i při hájení svých zájmů při občanských sporech. Naproti tomu respondenti, kteří žijí v blízkosti bydliště Romů mají opět opačný názor. Respondenti žijící v blízkosti bydliště Romů jsou názoru, že Romové mají ve srovnání s neromskou populací lepší možnosti při zajištění osobní bezpečnosti, při jednání na úřadech a v možnosti hájit své zájmy při občanských sporech, konfliktech.

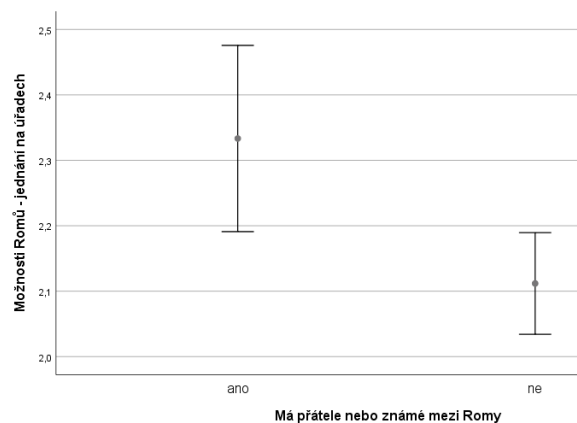
Vzdělání, věk ani pohlaví respondentů nejsou statisticky významné.

Na následujících grafech č.7-12 jsou graficky znázorněny výsledky uvedené výše.

Graf č.7 – Možnosti Romů při zajištění osobní bezpečnosti, indikátor č.1

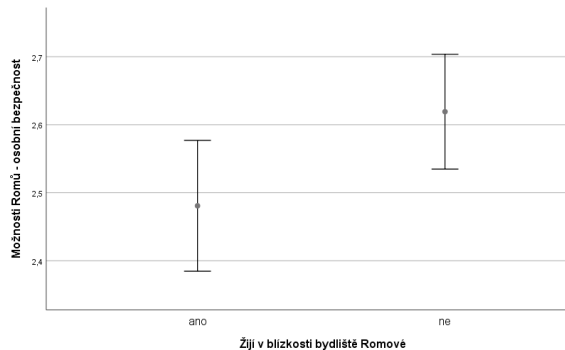
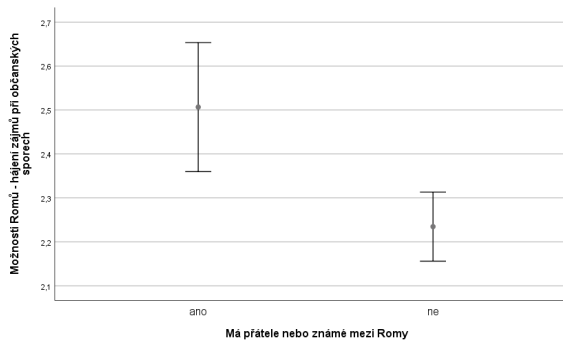

Graf č.8 – Možnosti Romů při jednání na úřadech, indikátor č.1

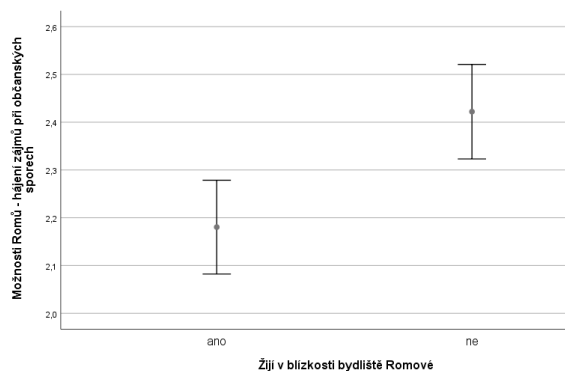
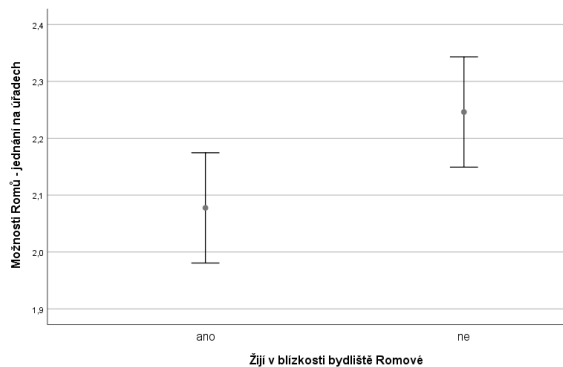
Graf č.9 – Možnosti Romů při hájení zájmů při občanských sporech, indikátor č.1

Graf č.10 – Možnosti Romů při zajištění osobní bezpečnosti, indikátor kontaktu č.2

Graf č.11 – Možnosti Romů při jednání na úřadech, indikátor kontaktu č.2

Graf č.12 – Možnosti Romů hájení zájmů při občanských sporech, indikátor kontaktu č.2

2.9.4. Souhrnný výsledek ordinálních regresních analýz

Tabulka č.14 shrnuje výsledky ordinálních regresních analýz zmíněných výše.

Tabulka č.14 – Souhrnný výsledek ordinálních regresních analýz

Možnosti Romů ve srovnání s neromskou populací:	Mají přátele a známé Romy	Bydlí v blízkosti Romů	Věk	Pohlaví	Vzdělání
- vzdělání	-	+	x	x	x
- kvalifikace	x	x	x	x	x

- zaměstnávání	-	+	x	x	x
- rozvoj kultury	x	x	x	x	x
- bydlení	-	+	x	x	x
- uplatnění ve veřejném nebo občanském životě	x	x	x	x	x
- osobní bezpečnost	-	+	x	x	x
- jednání na úřadech	-	+	x	x	x
- hájit své zájmy	-	+	x	x	x

Poznámky:

„ - “ statisticky se prokázalo, že respondenti, kteří mají kontakty s Romy, se domnívají, že Romové mají horší možnosti ve srovnání s neromskou populací, v porovnání s respondenty, kteří kontakty s Romy nemají.

„ + “ statisticky se prokázalo, že respondenti, kteří mají kontakty s Romy, se domnívají, že Romové mají lepší možnosti ve srovnání s neromskou populací, v porovnání s respondenty, kteří kontakty s Romy nemají.

„ x “ značí případ, kdy faktor nebyl statisticky významný, a tak nelze použít jeho data

Podle tabulky č.14, která shrnuje výsledky ordinálních regresních analýz, se ukázalo, že lidé mající kontakt s Romy (mají přátele nebo známé mezi Romy nebo žijí v blízkosti jejich bydliště) mají jiné názory na možnosti Romů ve srovnání s neromskou populací než ti lidé, kteří s Romy v kontaktu nejsou. Tím se potvrdily obě mé centrální hypotézy H1 i H2, přičemž každý z indikátorů kontaktu měl vliv přesně opačný.

Lidé, kteří mají přátele nebo známé mezi Romy, tedy splňovali indikátor kontaktu č. 1, se domnívají, že Romové jsou více znevýhodněni ve svých možnostech ve srovnání s neromskou populací. Konkrétně při: získávání vzdělání, zaměstnávání, získávání bydlení, v otázce osobní bezpečnosti, při jednání na úřadech a při hájení zájmu při občanských sporech, konfliktech (viz tabulka č.13). Došlo tedy k ověření kontaktní hypotézy, jelikož kontakt s Romy měl vliv na názor respondentů. Názor, že Romové mají horší možnosti ve srovnání s neromskou populací se u respondentů, jež mají přátele nebo známé mezi Romy, neověřil pouze u tří možností: při získávání kvalifikace, při rozvoji kultury a při

uplatnění ve veřejném nebo občanském životě, u těchto tří možností nebyla splněna statistická významnost.

Respondenti, kteří uvedli, že v jejich blízkosti bydliště žijí Romové, čímž splňovali indikátor kontaktu č. 2, byli názoru, že Romové mají ve srovnání s neromskou populací možnosti lepší. Konkrétně při: získávání vzdělání, zaměstnávání, získávání bydlení, v otázce osobní bezpečnosti, při jednání na úřadech a při hájení zájmu při občanských sporech, konfliktech (viz tabulka č.13). I u tohoto indikátoru tak došlo k ověření kontaktní hypotézy, jelikož respondenti, kteří uvedli, že žijí v blízkosti bydliště Romů, měli jiné názory na jejich možnosti ve srovnání s lidmi, kteří v jejich blízkosti nežijí. Názor, že Romové mají lepší možnosti ve srovnání s neromskou populací, se u respondentů, jež žijí v blízkosti bydliště Romů, neověřil pouze u tří možností: při získávání kvalifikace, při rozvoji kultury a při uplatnění ve veřejném nebo občanském životě, u těchto tří možností nebyla splněna statistická významnost.

Obě mé centrální hypotézy se potvrdily. Respondenti, kteří uvedli, že jsou v kontaktu s Romy (mají Romy mezi svými přáteli nebo známými nebo žijí v blízkosti Romů), měli odlišné názory na možnosti Romů ve srovnání s neromskou populací než lidé, kteří s nimi v kontaktu nejsou. Obě kontaktní hypotézy se potvrdily, ale v opačném směru.

Do regresní analýzy jsem jako kontrolní proměnné zvolila pohlaví, věk a nejvyšší dosažené vzdělání. Tyto kontrolní proměnné se ukázaly být statisticky nevýznamné, jelikož v žádné z regresí nevyšly.

2.10. Diskuse

V mé práci jsem ověřovala tzv. kontaktní hypotézu. Kontaktní hypotéza tvrdí, že předsudky vůči určité skupině lidí je možné snižovat vzájemným kontaktem. Aby kontakt působil pozitivně, musí splňovat určité podmínky, ne ve všech publikacích jsou tyto podmínky stejné. Na základě povahy mých sekundárních dat jsem se rozhodla ověřit dvě odlišné podmínky kontaktu. První podmínkou byl empatický vztah s danou etnickou menšinou či etnikem, tuto podmínku splňoval indikátor kontaktu č. 1, a to kladná odpověď respondenta na otázku, zda má přátele nebo známé mezi Romy. Druhou podmínkou kontaktu,

kteřou jsem se rozhodla ověřit, byl „pouhý kontakt“, bez nutnosti empatického nebo bližšího vztahu s etnickou menšinou či etnikem, tuto podmínku splňoval indikátor kontaktu č. 2, čili kladná odpověď na otázku, zda v respondentově blízkosti bydliště žijí Romové.

Jak jsem uvedla v souhrnných výsledcích výše, v ordinálních regresních analýzách se ukázalo, že lidé mající kontakt s Romy na ně mají jiné názory než lidé, kteří s nimi v kontaktu nejsou. Názory respondentů na možnosti Romů ve srovnání s neromskou populací se ukázaly být přesně opačné podle toho, zda mají kontakt s Romy prostřednictvím přátelství či známostí nebo podle toho, zda pouze v blízkosti bydliště Romů žijí.

Možnosti Romů dle literatury, ze které jsem vycházela v teoretické části práce, se ukázaly být v souladu s názory respondentů, kteří mají známé nebo přátele mezi Romy. U všech statisticky významných regresních analýz se ukázalo, že respondenti se známými či přáteli mezi Romy si myslí, že možnosti Romů jsou horší ve srovnání s neromskou populací. Ke stejným závěrům jsem došla i v teoretické části práce. Podmínka kontaktu od Jackam a Crane z roku 1986 (v Dvořáková, 2007), kdy lidé mají se skupinou dlouhodobější, empatické a osobní vztahy, měla na respondenty pozitivní vliv, kontaktní hypotéza se ověřila. Lidé, kteří mají přátele a známé mezi Romy, se dle mého názoru dokáží do jejich situace lépe vcítit a pochopit jejich problémy, zřejmě o nich mají i více informací.

Naopak lidé, kteří také mají kontakt s Romy kvůli tomu, že žijí v jejich blízkosti bydliště, mají názor na možnosti Romů jiný. Tito lidé, jak ukázaly výsledky ordinálních regresních analýz, jsou názoru, že Romové mají ve srovnání s neromskou populací lepší možnosti. Respondenti, kteří mají s Romy „pouhý kontakt“ a letmo se s nimi potkají v sousedství, na nákupech nebo v parku, s Romy nemusí mít žádný empatický, dlouhodobý a už vůbec ne osobní vztah. Jejich názor na možnosti Romů, mohou podporovat i média, ve kterých se často píše i to, že Romové se v místě svého bydliště chovají jako vandalové a dělají nepořádek (Petřík, 2011) nebo články o tom, že Romové nepracují a žijí ze sociálních dávek (ČTK, 2018). Tyto mnohé články a reportáže o Romech mohou vést respondenty k tomu, že jsou na Romy našťvaní a myslí si, že Romové mají lepší možnosti ve srovnání s neromskou populací.

Ani u jedné z možností se lidem, kteří uvedli, že v blízkosti jejich bydliště žijí Romové, nezdály být možnosti Romů horší ve srovnání s neromskou populací

(viz. Tabulka č.14). Pozitivní vliv podmínky kontaktu od van Dicka a spol. (2004, v Dvořáková 2007), která tvrdí, že ke zlepšení postojů stačí „pouhý kontakt“, se neověřil. Lidé, mající „pouhý kontakt“ s Romy, žijí v blízkosti jejich bydliště, měli na možnosti Romů ve srovnání s lidmi, kteří nežijí v jejich blízkosti bydliště, jiný názor. Kontaktní hypotéza tak v tomto případě fungovala opačně.

Tím se ukazuje, že Allportovy podmínky pro pozitivní fungování kontaktní hypotézy, ve kterých zdůrazňuje důležitost stejného statusu, vzájemné spolupráce a podobné role, jsou důležité. Lidé, kteří pouze žijí v blízkosti Romů, s nimi nemají empatický vztah a ani nemusí splňovat žádnou z Allportových podmínek. Pouhý kontakt tedy stejně jako v případě úředníků ve studii od Levínské a kol. (2017) ke sblížení a lepšímu pochopení menšiny nepřispěl. Úředníci, kteří měli častý kontakt s romským obyvatelstvem a kolikrát s nimi byli i v každodenním kontaktu, o Romech nemluvili jako o lidech blízkých. Naopak ve vztahu k Romům byli patrné distance ze stran úředníků. Tyto distance byly dokonce vyšší u úředníků s tímto „pouhým kontaktem“ než u lidí, kteří s Romy neměli žádný kontakt. (Levínská a kol. 2017)

Ke stejnému závěru dospěla i Weinerová (2017) při svém výzkumu v Ústeckém kraji, úředníci, kteří prokazatelně měli kontakt s Romy, ale nikoli emoční, měli xenofobnější postoje vůči romskému obyvatelstvu. Letmý kontakt bez emočního prožitku se tak i v mé práci ukazuje jako spíše horší než žádný kontakt.

2.11. Závěr

Romové v České republice jsou často vnímáni jako problém, ať už z důvodů častější nezaměstnanosti, pobírání sociálních dávek, neúspěšnosti při studiích, špatného občanského soužití nebo kvůli zvýšené kriminalitě. (Karabec, Schienost, 2005)

Ovšem ani ve většinové populaci nejsou tyto názory na Romy konzistentní. Například skoro 55 % respondentů reprezentativního šetření CVVM z roku 2017 se domnívá, že Romové mají spíše či rozhodně lepší možnosti při získávání bydlení ve srovnání s neromskou populací. Na straně druhé skoro 20 % respondentů se domnívá, že naopak možnosti Romů při získávání bydlení jsou spíše či rozhodně horší. Tento kontrast je viditelný i u vnímání možností Romů při

získávání vzdělání, kdy se 15 % respondentů domnívá, že jejich možnosti jsou spíše či rozhodně lepší a na druhé straně 20 % respondentů si myslí opak. Stejně tak u názoru respondentů na možnosti Romů při uplatnění se ve veřejném a občanském životě, kdy je skoro 19 % respondentů názoru, že jsou možnosti Romů spíše či rozhodně lepší, ale naproti tomu více se než 33 % respondentů domnívá, že jejich možnosti ve srovnání s neromskou populací jsou spíše či rozhodně horší. (viz tabulka č.9)

Tento rozdíl ve vnímání může být způsoben kontaktem s Romy. Má práce souvislost mezi kontakty s Romy a názory na možnosti Romů zkoumá. Teoreticky vliv kontaktů na vztahy formalizuje tzv. kontaktní hypotéza, první ji definoval Gordon W. Allport ve své knize *The Nature of Prejudice* (Povaha předsudku). Allport v ní konstatoval, že snížení předsudků a změny meziskupinových vztahů je možné dosáhnout pomocí meziskupinových kontaktů. Autor také stanovil podmínky kontaktních situací, při kterých má kontakt největší naději na úspěch. (Dvořáková, 2007).

Tyto podmínky během let další autoři upravovali a přidávali další. Podmínek kontaktu bychom v současné době našli seznam, ale je velmi obtížné je v reálné situaci všechny splnit.

Rozhodla jsem se ověřovat dvě odlišné podmínky kontaktu. První podmínka kontaktu, kterou jsem si vybrala, byla od Jackam a Crane z roku 1986 (v Dvořáková, 2007). Pro její funkci je důležité, aby byl kontakt dlouhodobý, osobní a neformální. Tuto podmínku v empirické části práce, ověřil indikátor kontaktu č. 1, tj. otázka, zda má respondent kamarády nebo známé mezi Romy.

Druhá ověřovaná podmínka kontaktu byla od van Dicka a spol z roku 2004 (v Dvořáková 2007). Pro její funkci stačil „pouhý kontakt“ – kontakt sám o sobě, který mají lidé v práci, ve škole nebo v místě bydliště. Při tomto druhu kontaktu jde o „princip blízkosti“, na jehož základě si lidé s nejvyšší pravděpodobností vybírají přátele z těch, s nimiž se často setkávají. Podmínku kontaktu od van Dicka a spol. (2004, in Dvořáková 2007) v empirické části práce ověřoval indikátor kontaktu č. 2, tj. otázka, zda respondent žije v blízkosti Romů.

Metodologicky je práce založena na ordinální regresní analýze existujících dat. Testuji hypotézy, že lidé mající kontakt s Romy (mají Romy mezi svými přáteli nebo známými) mají jiný názor na možnosti Romů v České republice ve srovnání s neromskou populací než lidé, kteří s Romy v kontaktu nejsou.

Zkoumané možnosti se vztahovaly na možnosti Romů v České republice při získávání vzdělání, získávání kvalifikace, zaměstnávání, rozvoji své kultury, získávání bydlení, uplatnění ve veřejném a občanském životě, zajištění osobní bezpečnosti, jednání na úřadech, hájení svých zájmů v občanských sporech, konfliktech.

Podle výsledků regresní analýzy se ukázalo, že respondenti, kteří uvedli, že jsou v kontaktu s Romy (mají Romy mezi svými přáteli nebo známými nebo žijí v blízkosti Romů), mají jiné názory na možnosti Romů ve srovnání s neromskou populací oproti lidem, kteří s nimi v kontaktu nejsou. Kontaktní hypotéza se potvrdila v obou případech, ovšem opačně. Lidé, kteří měli mezi Romy přátele nebo známé, si myslí, že mají Romové ve srovnání s neromskou populací spíše horší možnosti. Naproti tomu lidé, kteří žijí v blízkosti bydliště Romů, jsou názoru, že Romové mají spíše lepšího možnosti ve srovnání s neromskou populací.

2.12. Hodnocení kvality výzkumu

Práce se sekundárními daty má mnoho výhod, mezi které patří například výpověď pro mě jinak nedostupných subjektů, minimalizace zkreslení výzkumníkem při sběru dat, možnost rozsáhlejšího vzorku než při terénním výzkumu a obecně je práce se sekundárními daty relativně levnější a časově méně náročná. (Novotná, 2009/2010)

Sekundární techniky mají ale i určité nevýhody, mezi které patří možnost zkreslení dat s ohledem na jejich vytvoření nebo mohou data obsahovat chyby, které já jako badatel nemohu zpětně odhalit. (tamtéž) Data, se kterými jsem pracovala, sesbíral tým školených tazatelů tazatelských sítí CVVM, ke zkreslení dat by tak ve výzkumech od centra veřejného mínění docházet nemělo.

Další nevýhodou sekundárního zpracování dat je, že nemohu některé otázky položit jinak a jako výzkumník jsem závislá na formulaci otázek, které už nemohu měnit a jít například dál za formulaci, do větších detailů otázek a odpovědí. I přesto mají data pro můj výzkum smysl, protože je mohu zobecnit na celou populaci a díky tomu, že CVVM tyto výzkumy vždy po několika letech opakuje, mohu sledovat názorové trendy v České republice.

Obecnou nevýhodou dotazování je, že respondenti mohou na otázky odpovídat něco jiného, než co si skutečně myslí, podle toho, jakou odpověď patrně

očekává okolí. Odpovědi mohou být ovlivněny i aktuální náladou, zdravotním stavem nebo informacemi z medií.

2.13. Etické otázky

Při mé práci jsem se musela zamýšlet nad několika etickými rovinami. První etickou rovinou, kterou jsem musela zohlednit, byl výzkum týmu CVVM, z něhož jsem získala sekundární data. Centrum pro výzkum veřejného mínění deklaruje, že v rámci jejich výzkumu byly respondentům týmem CVVM pokládány otázky, k jejichž odpovědi nebyli nuceni. Všichni respondenti se do výzkumu zapojili z vlastní vůle.

Druhá etická rovina se týká práce s daty, které byly vytvořeny jiným autorským týmem pro jiné účely a zda při jejich používání neporušuji etická pravidla Centra pro výzkum veřejného mínění. Celý portál výzkumu CVVM je pro nekomerční účely veřejně dostupný. Pro získání dat je nutné se na serveru pouze zaregistrovat. Data použiji v rámci mé bakalářské práce, což splňuje parametry nekomerčního využití a tím neporušuji etickou normu.

Třetí a poslední rovina, nad kterou jsem musela přemýšlet, bylo vzít ohled na Romy samotné. Romové jsou v České republice chápáni jako problematická menšina, proto je nutné zvažovat, zda můj text, který bude v databázi povinného zveřejnění bakalářských prací, dostupný komukoli, nemůže zásadním způsobem přispět k další dehonestaci romské menšiny. V tomto směru jsem nedošla k závěrům, které by mohli přispět k jejich poškození. Výsledky spíše ukazují, jak je možné pozici Romů ve společnosti zlepšit.

2.14. Seznam tabulek

Tabulka č.1 – Shrnutí možností Romů v České republice – teoretická část

Tabulka č.2 - Pracovní hypotézy k hypotéze H1

Tabulka č.3 - Pracovní hypotézy k hypotéze H2

Tabulka č.4 - Pohlaví respondentů

Tabulka č.5 - Věk respondentů

Tabulka č.6 - Nejvyšší dokončené vzdělání respondentů

Tabulka č.7 - Má přátele nebo známé mezi Romy

Tabulka č.8 - Žijí v blízkosti bydliště Romové

Tabulka č.9 - Jaké mají podle Vás Romové ve srovnání s neromskou populací možnosti:

Tabulka č.10 – Výčet možností Romů analyzovaných v této studii

Tabulka č.11 - Možnosti Romů – získávání vzdělání, získávání kvalifikace, zaměstnávání

Tabulka č.12 - Možnosti Romů – při rozvoji své kultury, získávání bydlení, uplatnění ve veřejném a občanském životě

Tabulka č.13 - Možnosti Romů – při zajištění osobní bezpečnosti, jednání na úřadech, hájení zájmu při občanských sporech, konfliktech

Tabulka č.14 - Souhrnný výsledek regresní analýzy

2.15. Seznam histogramů

Histogram č.1 - Pohlaví respondentů

Histogram č.2 - Věk respondentů

Histogram č.3 - Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Histogram č.4 - Má přátele nebo známé mezi Romy

Histogram č.5 - Žijí v blízkosti bydliště Romové

2.16. Seznam Grafů

Graf č.1 – Možnosti Romů při získávání vzdělání, indikátor č.1

Graf č.2 – Možnosti Romů při zaměstnávání, indikátor č.1

Graf č.3 – Možnosti Romů při získávání vzdělání, indikátor č.2

Graf č.4 – Možnosti Romů při zaměstnávání, indikátor č.2

Graf č.5 – Možnosti Romů při získávání bydlení, indikátor č.1

Graf č.6 - Možnosti Romů při získávání bydlení, indikátor č.2

Graf č.7 – Možnosti Romů při zajištění osobní bezpečnosti, indikátor č.1

Graf č.8 – Možnosti Romů při jednání na úřadech, indikátor č.1

Graf č.9 – Možnosti Romů při hájení zájmů při občanských sporech, indikátor č.1

Graf č.10 – Možnosti Romů při zajištění osobní bezpečnosti, indikátor kontaktu
č.2

Graf č.11 – Možnosti Romů při jednání na úřadech, indikátor kontaktu č.2

Graf č.12 – Možnosti Romů hájení zájmů při občanských sporech, indikátor
kontaktu č.2

2.17. Zdroje

BRADLEY, Bethany, RAMSEY, Phil. (2010) The Political Engagement of Black and Minority Ethnic Groups: Does policy impede Civic Culture? In *International Journal of Interdisciplinary Social Sciences: The Social Sciences Collection*. S. 187

BUCHTOVÁ, B. (2004). Kvalita života dlouhodobě nezaměstnaných. *Kvalita života*, (str 75 – 91) v *Psychológia práce před vstupom Slovenska do Európskej Únie*, Spoločenskovedný ústav SAV Košice ISBN 80-967182-3-1

https://www.svusav.sk/data/uploads/publikacie/psychologia_prace_2004.pdf#page=75

ČTK. (2018) Jsem rád za fotografie deseti procent Romů, kteří pracují, prohlásil Zeman. Prezident lže, pracuje nás více, oponuje Romea. In: *Hospodářské Noviny IHNED* [online]. Economia, a.s., 5. 10. 2018 [cit. 2019-05-09]. ISSN 1213-7693. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-66275890-jsem-rad-za-fotografie-deseti-procent-romu-kteri-pracuji-prohlasil-zeman-prezident-lze-pracuje-nas-vice-oponuje-romea>

DOUBEK, David. LEVÍNSKÁ, Kateřina. BITTNEROVÁ, Dana. (2015). *Pomoc a pořádek, kulturní modely v pomáhajících profesích*. Vydala Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, ISB 978-80-87398-48-7.

DVOŘÁKOVÁ, Kateřina. (2007) *Kontaktní hypotéza* [online]. [cit. 2019-02-15]. Rexter, časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu. Dostupné z: <https://docplayer.cz/1534344-Kontaktni-hypoteza-v-odborne-literature-pojednavajici-o-interetnickych-vztazich.html>

EUROPENEA. (2010). Máte slovo [online]. [cit. 2019-02-26]. ISSN edseur. F68B9BD4. Dostupné z: https://www.europeana.eu/portal/cs/record/2051945/data_euscreenXL_http___ww_w_ceskatelevize_cz_ivysilani_10175540660_mate_slovo_s_m_jilkovou_21057223_0800021_mate_slovo_.html

FÓNÁDOVÁ Laura (2011). *Nenechali se vyloučit: sociální vzestupy Romů v české společnosti*. Diss. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií.

GABAL, Ivan. ČADA, Karel. SNOPEK, Jan. (2008) *Klíč k posílení integrační politiky obcí, Sociální vyloučení Romů a česká společnost*. Praha: Otevřená společnost o.p.s., ISBN: 978-80-87110-07-2

HENDL, Jan. (2006). *Přehled statistických metod zpracování dat*. Portál s.r.o. Praha. ISBN: 80-7178-820-1

HORVÁTHOVÁ, Jana. (2002) *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Společenství Romů na Moravě a Muzeum romské kultury v nakladatelství Lidové noviny, 84 s. ISBN 807106615X.

HÜBSCHMANNOVÁ, (2006) v Romano Džaniben – ňilaj 2006: časopis romistických studií. Praha. Výstup z výzkumného záměru č. 206809 realizovaného na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Dostupné z : <https://www.dzaniben.cz/files/c26609d0af31e6e18150be094f2acfb4.PDF>

JAKOUBEK, Marek. (2004) Romové – konec (ne)jednoho mýtu. Tractatus culturo(mo)logicus. Praha: Socioklub. ISBN: 80-86140-21-0

KALEJA, Martin. (2013). *Determinanty hodnotových konstruktů ve vzdělávání romských žáků základních škol*. Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7464-233-3

KALEJA, M. (2007). *Socioedukativní specifika romských žáků* (Doctoral dissertation, Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta).

KALEJA M., & KNEJP, J. (2009). *Mluvme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, ISBN 978-80-7368-708-3

KALEJA, Martin (2011) *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7368-943-8.

KALIBOVÁ, K. (2011). *Násilí z nenávisti, rasismus a média*. IUSTITIA, Praha. ISBN 978-80-260-0097-6

KARABEC, Zdeněk. SCHEINOST, Miroslav. editoři (2005) *Vybrané výsledky výzkumu IKSP v letech 2002-2004* (2005). Praha [cit. 2019-01-24]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/315.pdf>

KRÁLKOVÁ, A. (2014). Analýza občanské angažovanosti mladých Romů. *Diplomová práce*. Fakulta humanitních studií, Studia občanského sektoru.

LHOTKA, Petr. (2010) Romové v České republice po roce 1989. skola.romea.cz. [cit. 11.01.2019] Dostupné z: <http://skola.romea.cz/cs/historie/romove-v-ceske-republice-po-roce-1989/>

MARÁDOVÁ, Eva. (2006) *Multikulturní porozumění*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. ISBN 80-86991-82-2.

MORAVEC, Štěpán. (2006) Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. In: *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. 11-69.

MORVAYOVÁ, P. (2008). Děti trvale žijící v prostředí sociálně vyloučené lokality. Determinanty vzdělávání v sociokulturním kontextu. AntropoWebzin, č. 1, s. 27-55. ISSN 1801-8807

NOVOTNÁ, Hedvika. (2009/2010) E_Úvod do společenskovedních metod. *Nevtrávané techniky* [online]. Praha: FHS UK, 2009/2010 [cit. 2019-03-05] Dostupné z: <http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614>

PETŘÍK, Lukáš. (2011) Na Cikány platí jen tvrdá ruka. Drsná reportáž z Ústecka. In: *Parlamentní listy.cz* [online]. OUR MEDIA, 14.08.2011 [cit. 2019-05-01]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Na-Cikany-plati-jen-tvrda-ruka-Drсна-reportaz-z-Ustecka-205382>

RŮŽIČKA, M. (2006): Geografie sociální exkluze. *Sociální studia* 3 (2), str. 117 – 132.

RŮŽIČKA, Michal. (2011). *Časoprostorové a infrastrukturní aspekty procesu sociální exkluze*. Praha, *Czech Sociological Review* 47 (2) str. 273-295

SINGER, Henry. (1948) *The Veteran and Race Relations*. *The Journal of Educational Sociology*, 21, str. 397-408, [cit. 2019-03-11] DOI:10.2307/2263899. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2263899>.

SMITH, Shannon Toney. ROSS Lisa Thomson. (2006). *Environmental and Family Associations With Racism*. *Journal of Applied Social Psychology*, 36, 11, str. 2750-2765.

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV (Akademie věd ČR) (2017). Centrum pro výzkum veřejného mínění. Naše společnost 2017 - září [datový soubor] [online]. Ver. 1.0. Praha: Český sociálněvědní datový archiv, 2017 [cit. 2019-01-29]. DOI 10.14473/V1709. Dostupné z : <http://nesstar.soc.cas.cz/webview/>

ŠIŠKOVÁ, Tatjana, (2001) ed. *Menšiny a migranti v České republice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 188 s. ISBN 80-7178-648-9.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. (1998) *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, ISBN: 80-7178-258-8.

ŠMÍDOVÁ, Michaela. VÁVRA, Martin. ČÍŽEK, Tomáš. (2017). *Inventura předsudků*, Edice společnost. Vydala Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, ISBN 978-80-200-2731-3.

THE WORLD BANK. (2015). *Equal Opportunities for Europe's Roma, An economic Imperative in an Ageing Europe*. [cit. 2019-01-24]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/news/opinion/2015/04/09/equal-opportunities-for-roma-an-economic-imperative-in-an-ageing-europe>

TOPINKA, Daniel (2009). *Strategie Romů při hledání a udržení zaměstnání*. In RYŠAVÝ, Dan. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica, Sociologica – Andragogica* 2009. Olomouc : Univerzita Palackého, s. 45 – 66. ISBN 978-80-224-248-3-5.

VAVŘANOVSKÝ, Pavel (2012). *Výzkum veřejného ochránce práv k otázce etnického složení žáků bývalých zvláštních škol*. [cit. 2019-04-24] Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum_skoly-zprava.pdf

VOMASTKOVÁ, Klára., SOURALOVÁ, Adéla., NEKORJAK, Michal. (2011). *Uvznutí v marginalitě: vzdělávací trh „romské školy“ a reprodukce sociálně prostorových nerovností*. *Czech Sociological Review*, 47(4), 657-681.

WALACH, V. (2016). *(Ne) bezpeční Romové? Analýza významu bezpečnosti ve vztahu k Romům ve vládních dokumentech České a Slovenské republiky*. *Sociológia-Slovak Sociological Review*, 48(2), 172-191.

WEINEROVÁ, Renata. (2014). *Romové a stereotypy, Výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Karolinum, Praha. ISBN 978-80-246-2632